

Kossuth Lajos válogatott munkái

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-6907-54-7

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

Tartalom

1830-1849.....	6
I. Beszéd a sajtószabadság tárgyában Zemplén megye gyűlésén.....	6
II. Emlékbeszéd József nádor halála fölött.	14
III. Beszéd 1848 július 11-én a képviselőházban a haderő megajánlása ügyében.	24
IV. Kiáltvány a néphez.	52
1850 - 1866. FEOLVASÁSOK ANGLIÁBAN.	64
Bevezetés.	64
I. ¹ A magyarok liberalitása a nem magyar fajú lakosok iránt.	66
II. Nyelvkérdés.	83
III. Horvátország és a panslavismus.	96
IV. Visszapillantás a harcot megelőzőtt reform- mozgalomra. Demokratikus reformok.	115
VI. Császári hála: császári forradalom és annak céljai.	154
VII. Adatok a császári forradalom politikai történelmének jellemzéséhez.	188
VIII. Egy nevezetes adat a harcz végének történelméhez. - Az angol kormány magaviselete Magyarország iránt.	205
IX. Párhuzam európai fontosság szempontjából Austria s Magyarország közt.	227

X. Magyarország önállási képessége.	243
Befejezés.	260
1867-1880.	273
I. Nyílt levél Deák Ferenczhez.	273
II. Levél dr. Schwarz Gyulához.	288
III. Levél Herman Ottóhoz.	307
IV. A debreczeni függetlenségi pártnak.	342
V. Levél Helfy Ignácához Deák Ferencz halála alkalmából.	368
VI. Levél Simonyi Ernőnek.	389
VII. Levél Simonyi Ernőnek.	401
VIII. Levél Nyújtó Pál czeglédi választási elnöknek. ...	414
IX. Beszéd a czeglédi százask bizottsághoz.	438
X. B. Molnár Samu orsz. képviselőnek.	458
XI. B. Molnár Samu orsz. képviselőnek, Czegléd.	473
1881-1894.	499
I. Előszó az "Irataim" I-ső kötetéből.	499
II. Napóleon császárral való második találkozásom. .	526
III. Az október 20-ki diploma.	539
I. Akkor és most.	539
II. Az októberi engedmények célja.	544
IV. Befejezés.	557
V. A dualizmus értéke.	584

VI. Levél Kis-Kun-Félegyházának.....	612
VII. Kossuth Lajos utolsó nyilvános beszéde 1889 június 5-én, a Turinba jött 845 magyarhoz.	642

1830-1849.

I.

Beszéd a sajtószabadság tárgyában
Zemplén megye gyűlésén.

Tettes Karok és Rendek! A ki meggyőződését principiumokra nem alapítva, gondolkozásában a szél változása szerint ingadoz, nem érdemli a férfi nevet. Csak az érdemes ezen nevezetre, a ki, bár maga maradjon is egy ellenséges világ közepette, csüggedhetetlen bátorsággal védi azt, a mit igaznak lenni lelkében elesmért. - A gondolkozásban gyakran kedvtelve elmerülni szokott életemnek nem kevés idejét fordítottam én a sajtó kérdésének elfogultság, mellékes tekintet s indulatoskodás nélküli minden oldali megfontolására, feszített figyelemmel vizsgáltam azt, természeti, emberi, társaságos, polgári törvényes és tapasztalási szempontokból, s mind ezek után szívvéremmel egybenolvadott meggyőződésemmel hiszem: *vegyenek el mindent tőlünk, csak a szabad sajtót adják meg, s nemzetem szabadsága, nemzetem boldogsága felől kétségbe nem esem*; ily meggyőződésben élván s így kívánván meghalni, felállok még egyszer, hogy a tettes KK. és RR. közepette az annyiszor hasztalan védett sajtó szabadsága mellett felszólamoljak, s ügyem szentségére

támaszkodva, nyílt homlokkal szólamlok fel, bárha visszhang nélkül hangozzanak is el szavaim, mint a pusztában kiáltó vándornak hangjai.

Sem hely, sem idő nem engedi, hogy a tettes KK. és RR. figyelmét azon véghetetlen okoknak előszámlálásával kifárasztjam, melyek a sajtószabadság mellett dönthetetlen erővel szólanak; e tárgyban úgy is alig tudnék újat mondani, esmérjük mindnyájan, és a ki ezen kérdésben véleményt adni, vagy bíró lenni mer, esmérni is kelletik gr. Dessewffy Józsefnek az országos Rendszeres Munkák között, fájdalom! csak separatum votum gyanánt homályban tündöklő halhatatlan munkáját, melyért Trencsénnek nemes rendjei az érdemes grófot hazánk köszönetére méltónak közhatározások erejével kinyilatkoztatták. A kit ezen világot terjesztő munka meg nem győz, annak szűkebb értelmem s gyengébb erőm úgy is hiába szólana, - én csak az érzésre hivatkozom, s valamint Columbus okokkal nem bírván az esméretlen világ létele felől meggyőzni a makacsul tudatlan tanácsot, szívének érzeménnyire hivatkozott - valamint minden ember az Istenség lételét szívében érzi, szívemben érzem én is állításom igazságát: *vegyenek el mindent, csak szabad sajtót adjanak, s a szabadságnak nem egy osztályt különösen, hanem egész kedves nemzetemet közösen boldogító kifejlődése felől kétségbe nem esem*, - s csak vetkezzünk ki az önzés lepléből, csak felejtkezzünk el arról, hogy egy mások lenyomásával privilegizált osztálynak tagjai, hogy magyar nemesek és arisztokraták vagyunk, s lelke ama komoly meggyőződésének ügyében a tettes KK. és RR. tulajdon érzelmét divánnak merem választani, csak egy ujjmutatást engedjen a tettes

KK. és RR. kegyessége, s ez ebből áll: A sajtó szabadságának jóvoltával bíró szabad nemzetek között nincs s nem is volt egy is, mely azt első s legbecsesb kincse gyanánt nem őrzené - a constitutionalis institutiókra s az önkény vas járma alól menekedésre törekedő nemzetek között nincs s nem is volt egy is, mely azt nem óhajtotta s megnyerni teljes erővel nem iparkodott volna. Ellenben nincs s nem volt absolutismusra vágyó kormány, nincs vagy nem volt despota, ki a szabad sajtót véteknek ne kiáltotta s önkényének egész tehetségével elnyomni ne törekedett volna. - Ez történelmi igazság; s mi, egy szabadnak vélt constitutionalis nemzet tagjai, kihez fogunk kívánságunkkal inkább hajlani: a szabad nemzetekhez-e, vagy a despotákhoz? Ezen kérdés egyszerű felvetése után véleményem ügyében a tettes KK. és RR. fennem érzelmekre vagyok bátor hivatkozni. Méltóztassanak mégis megengedni, hogy némelyekre nem annyira véleményem támogatására, mint a hallott ellenokok megczáfolására rövideden megillegthessek. Azt mondják, kik vélem nem egy értelemben vagynak, hogy a szabad sajtó kicsapongásai által veszedelmes lehet 1. a kormánynak, 2. a közcsendességnek, 3. a vallásnak, 4. hazánk polgári alkotmányának, 5. az individuumok személyes becsületének.

A mi a kormányt illeti, ama bőszt fenevad, kinek átkozott légyen mennyen, földön emlékezete, Robespierre - embervér özönéből kezébe ragadván egy eltévelyedett nemzet kormányát, mindenekelőtt eltörlé a sajtónak s általa a véleménynek szabadságát, azt adván okul, hogy szabad sajtó mellett uralkodni, t. i. Robespierre módjára uralkodni nem lehet; de egy constitutionalis országban,

hol az uralkodó nem önkény, hanem csak élő törvények szerint uralkodhatik, a sajtó szabadságában inkább támaszra mint ellenségre talál a kormány; mert egy constitutionalis kormány csak úgy lehet erős, állandó és biztos, ha célzásaiban a népnek közakarátját, közkívánatját követi, ezt azonban a sajtó szabadsága nélkül a kormány tudni és esmérni soha sem fogja, s mintegy örökös ködbe borítva, alattvalóit nem látva, véleményeket nem sejdítve, óhajtaikat nem esmérve, gyakran a legbecsületesebb, legtisztább igyekezettel is alattvalóira szerencsétlenséget áraszt s trónusának oszlopait ingadozásba hozza. Nincs veszedelmesebb dolog, mint a kormányt s annak tagjait oly magas régióba helyeztetni, hogy oda a nép szabad szava fel ne juthasson, - a mely pillanatban egyes személyek bálványai kezdenek lenni az uralkodók, megszűnnek a népnek kedveltjei lenni. Ha valamely kormányszék a sajtószabadságot eltörli, cselekedeteit a közönséges ítélet alá eresztetni fél, s a ki ettől fél, annak cselekedései igazságtalanok. A censura, bárha törvény által is légyen sanctionálva, az applicatióban mindég az önkénység characterét viseli, azon önkénységnek, a mely annyival súlyosabb, mivel az emberi szabadság legnemesebb, legérzékenyebb oldalát, a lelket érdekli. Censura által bizodalmat soha sem nyert még egy kormány is, de bizodalmatlanságot igen is. A censura mindig idegen növény marad constitutionalis földön, a censura nem ad oltalmat a sajtó visszaélései ellen, sőt erősíti azon rosszat, a mely ellen harczolni látszatik, - ugyanis el lehet-e censura által nyomni csak egy gondolatot is, melyet annak szerzője közönségessé tenni állhatatosan akar? A mit a censura kitöröl, száz el nem zárható úton jöhet a publicum tudására, s mivel

tiltatik, gátoltatik, ezen gátlás minden hazugságot az igazság színével ruház fel, s bizodalmatlanságot terjeszt a kormány legnemesebb célzásai iránt is. Midőn egy constitutionalis polgár élte fogytáig minden javával örömet adózik a hazának, midőn a veszedelem óráiban győzhetetlen védfalat emel a kormány trónusa előtt - legalább friss levegőre, szabados közvéleményre számot tarthatna; - szerencsétlen kormány az, melyhez szabadon nem jut fel a közvélemény, a veszedelem napjaiban nincs annak mire támaszkodni, s támasz nélkül való magas széken ha szédeleg, nincs ridegen magános állásában egyes erős baráti kar, mely a szédeltetőt felfogja.

Továbbá: azt állítják némelyek, hogy a sajtó szabadsága a közcsendességnek veszedelmére legyen. Én úgy tartom, a közcsendesség a közértelmességre (intelligenciára) és közvagyonosságra, mint valóságos hypomochlionra nehezkedik; ha a népnek nagyobb osztálya értelmes és vagyonos, a közcsendesség bódult háborgatásától nem kell tartani. - Vagyonossá, értelmesség nélkül, a szerencse tehet ugyan egyeseket, de nem egész nemzeteket, mert ezeknek előhaladása kevésbé függ a sors kedvezésétől s inkább a nemzeti alkotó erők helyes kifejtésén alakul. Ha tehát egy nemzetet vagyonossá csak az értelmesség tehet, az értelmességet viszont csak a vélemények szabados surlódása fejtheti ki, s ez szabad sajtó nélkül meg nem eshetik: a szabad sajtó tehát, jó törvények mellett, a melyek szintűgy a szabad sajtó természetes következése, őrije és el nem rontója a közcsendességnek. - Szabad legyen egy példára hivatkoznom: Azon irtóztató balvélemény, mely a cholera nyavalya iránt a népeknek alsóbb osztályaiba nem oly régen beharapódzott volt,

mesés áldozatokon tengetve eljutott a kimívelt francia nemzetnek sokak által az európai műveltség középpontjának állított fővárosába is, eljutott s ott is talált részesekre, szerencsétlen követőkre, - kevésbé is lehet azon csodálkoznunk, ha meggondoljuk, hogy a francia nemzet négy fő ellenséges pártokra lévén oszolva, azon balvélemény terjesztésében a gonoszságnak hitegető leplet nyújtott, mert könnyű volt a gyengével, gyávával elhitetni, hogy az ellenséges párt a cholera alkalmát ellenségének rontására oly irtóztatón is használhatja - majd már véres áldozatok is hullanak a nép dühének - ekkor felszólamlott egész méltóságában a szabad sajtó s három napok alatt diadalmat vívott ki, mint soha egy monarchának ágyúi és bajonetjei! - Három napi felszóamlásával kivívta a közcsendességet embervér nélkül! - Mutassa nekem valaki csak egy hasonló diadalmát a szabad vélemény korlátozásának az egész históriából - s megszégyenülve hallgatók!

Immár jön ama nagy tekintet: a vallás! Én úgy hiszem, a vallásnak szent igazságai sokkal idvességesebb s dönthetetlen alapokon épülnek, mintsem hogy azokat bármely fondorkodás is nem mondom eldönthetné, de csak meg is gyengithetné, - s a mi igaz és való, a vélemények harcából még dicsőségesebben tűnik elő. A francia revolúciónak boldogtalan időszakában csak addig gúnyoltatott és alacsonyított a vallás, míg a terrorizmus uralkodott, ekkor pedig a sajtó szabadsága is együtt a vallással elnyomva, lealacsonyítva hevert; - alig esett el a szörnyeteg tyrannus, alig állott vissza a szabad sajtó, s már a vallás is előbbeni fényében, tisztelésében állott. A babonának árthat a szabad sajtó - ártson is, - de a vallást s

annak igazságait támogatja; engedjék a tettes K. és R., hogy emlékezetüket azon időszakaszba visszavezéreljem, midőn a vallás gúnyolása az íróknak egy bizonyos osztályánál csaknem divattá változott. A ki az angol, francia és német literatúrával esméretes, úgy hiszem, nem fogja tagadni, hogy a mit csak a csalfa kevélységben felemelkedett emberi ész és elmésség e tárgyban mondhat, mind mondva, írva és nyomtatva van; s a vallásnak szent igazságai egész méltóságokban állanak s állani is fognak mindörökké.

Negyedik ellenvetés: hogy a szabad sajtó polgári alkotmányunknak veszedelmére volna; ez meglehet; nem akarom én feszegetni, mennyire jó és tökéletes azon polgári alkotmány, mely a nép egy osztályának privilegiumán épül, meglehet, hogy a szabadságok talán éppen ellenkezésben állanak a szabadsággal, mert a valódi szabadság egy és közönséges, ennek nincs pluralisa; meglehet, hogy a hol egy részen privilegiumok vannak, ott a másik részen természetesen szolgaság és megszorítás található; én ezt vitatni nem akarom, csak egyet állítok: constitutiónk vagy jó és igazságos, vagy rossz és igazságtalan. Ha jó és igazságos, kiállja a vélemények szabad surlódásának tűzpróbáját; ha rossz és igazságtalan: bukjon, én az igazságtalant védeni nem akarom, s ha igazságtalan, a törvényhozás útján igazságost óhajtok behozva látni.

Ötödik ellenvetés végre: a mely az individuumok személyes becsületének fentartásán épül; egy jól elrendelt társaságban a privatusok javának világos, elhatározott, szoros törvény által kell a sajtó visszaélése ellen

biztosságba helyeztetődni. De megadja-e a censura ezen bizonyosságot? Az teljességgel nem szokott az individuumok személyes becsületére vigyázni. Egyedüli célzása a censurának az volt s az marad, hogy azon principiumok ellen, melyek a hatalmasabb résznek sajátjai, semmi se nyomtatódjon; minden egyéb kívül fekszik a censura gondjain; nálunk de facto törvény nélkül oly szoros censura gyakoroltatik, hogy, a mint országunk két érdemes mágnásának a "Reform" és "Előítéletek ellen" cím alatt kiadni célzott, de még a censura törlése után is ordonnancz módjára elnyomott munkái bizonyítják, erősebb censurát képzelni is alig lehet; mégis ki nem emlékszik azon gyalázatos penna-harczra, mely a belletristák, érvgyártók és grammatikusok serege között, a résztvevő feleknek undok mocskolódásával, gyaláztatásával, a publikum undorodásáig szabadon és gátlás nélkül gyakoroltatott? Kitörölte-e a censura csak egy becstelenítő durva poczkát is? Vette-e védelme alá az individuumok becsületét? Soha sem. Sőt azt állítom, hogy a censura minden rágalomnak hitelt szerez s maga hegyezi és mérgesíti azon nyilatkat, melyeket paizsával feltartóztatni látszatik.

Ezen észrevételeket kívántam, az alkalomnak szabadságával élve, alázatosan előterjeszteni; de méltóztassanak balra nem érteni. Ha volna társaság, hol akár a kormányt, akár a közcsendességet, akár a társaságos élet főcéljait, a személy és vagyon biztonságát akár szóval, akár tettel, akár irással büntetlenül gázolni megengedtetne, inkább a libiai pusztának fenevadjai közt kívánnék élni, mint ily társaságban. Nem büntetlenséget javallok én tehát, nem korlátozatlan liczencziát, csupán a

preventiva censurának előttem rettenetes ideája az, a mely ellen harczolok, s történjen bár vélem akármi is, míg csak élek, utolsó erőmmel is harczolni meg nem szünök, ha csak törvény által meg nem tiltatom; - önszemélyem szerencséjén egész életem lefolyta alatt egy nem kedvező csillagzat uralkodik, s maroknyi napjaim boldogsága iránt mellemből kialudt a kívánsatok indulata, de hazámat mindenekfelett szeretem és minden ohajtásom azon egyben egyesül: *vegyenek el mindent, csak szabad sajtót adjanak, s nemzetem szabadsága, boldogsága fölött kétségbe nem esem*; vagy nyomtatási szabadság, vagy a szabadság elnyomása. Ut közép itt nincs!

Én a sajtó szabadságára voksolok!

II.

Emlékbeszéd József nádor halála fölött.

Tekintetes Rendei!

Főherczeg József nádor halála a magyar nemzetcsaládra közegyetemes bánatot hozott.

Korunk viszontagságai, pártok és érdekek küzdelme s ellenkező meggyőzések, ellenkező indulatok tusai megszagatták e honnak fiai közt a testvériség kötelékeit, de a meghasonlott testvér-táborok osztatlan pietással, osztatlan szeretettel tekintettek mégis az ősz nádorra, ki mint a nemzetcsalád patriarchája állott a táborok között,

harczainkban is éreztetve velünk, hogy testvérek vagyunk. S most, midőn földi pályáját végzé: testvéri bánattal álltunk sírja körül, testvéri fájdalommal érezzük, hogy kidőlt közülünk a nemzetcsalád főnöke, testvéri pietással mondjuk mindnyájan: legyen áldott közöttünk emlékezte.

Nádorságának félszázada eseményteljes nehéz korszak volt. Láta futásban a királyi házat és ingadozni látta trónusát. Látott e hon földén győzelmes ellenséget és az ingadozó királyi szék körül és a győzelmes ellenséggel szemközt törhetlen hűségben e nemzetet, mely vérét patakokban ontá, s áldozatait halomra hozá oly harcban, mely eredetileg mienk csak azért vala, mivel hogy királyunké volt. És látta, miként a béke ez országra nem hozott vigasztalást, hanem hozta az alkotmány felfüggesztését. És látta felébredni e nemzetet s férfias állásában az újjászületés frigyét megkötni az ősz királlyal, kinek legnagyobb tette az vala, hogy tévedését meg tudta bánni, s azt bevallani elég erős volt. És látta, miként e frigykötésből egy ifjú új nemzetélet keletkezik, melynek legelső védje ő vala, ki feltartóztatá az új életre mért nem egy csapást, vagy enyhítgeté, hogyha lesújtott. Láta pályája kezdetén nemzetéletünk zálogát, a magyar nyelvet a szegény földműves szerény lakai közt bujdoklani, s látta pályája végén a királyi széken helyet foglalni, s a kinek karján nemzetiségünk a kunyhóból fel a trónra emelkedett, az ő, a nemzet nádora volt! Látott maga körül egy új nemzedéket támadni, mely megoldja a múltnak lánczait, látta megifjulni a nemzetet s az új kor új szükségeiből új eszmék paizsán emelkedni a nép iránti örök igazság hajlamát, mely nélkül e honnak jövője nincs. És ő, az

agg nádor, míg testben a sír felé hanyatlott, lélekben, érzelemben az ifjodó nemzettel lépést tartva, együtt ifjodott. Élte alkonyába a nemzet újjászületésének napkölte vegyült.

Mondják, hogy kevéssel halála előtt magát amaz ős királyi lak ablakához viteték, miszerint Pestet még egyszer lássa. És ha e végbúcsú pillanatában elvonult lelke előtt Pest város képe, minő volt akkor, midőn azon ablakból mint nádor először nézett le Pestre, s megtöredező szemei látták a képet, mely virító ifjúságában terült el a haldokló előtt. E nagyszerű perczben lehetetlen volt át nem rezgeni lelkét a gondolatnak, hogy a főváros eme két képében a magyar nemzet képét szemléli, minő volt, midőn ő a nátori székbe lépett, és a minő most, midőn leszáll.

Jövendőnk Isten kezében van! Isten kezében, a ki bért csak munkának ad; Isten kezében, a ki tán nem hagy el, ha mi magunkat nem hagyjuk el; de bár legyen jó, legyen balszerencse, mit a végzet önérdemünk, vagy önbűnünk által e nemzetre mérend, az utóbbi 50 év nagyszerű históriai emlékezete minden esetre igazolni fogja a késő kor előtt is a közfájdalmat, melyet József nádor halála fölött az egész nemzet érez.

Ámde Pest megye Rendeinek e nemzeti közfájdalomból nem másokéhoz hasonló, hanem sokszoros osztályrész jutott: annál nagyobb osztályrész jutott, minél közvetlenebb, minél kedvesebb volt azon kapocs, mely e nemes megyét a dicsőült nádor főispánhoz kötötte. A veszteség szerepe igen érzékeny emlékeztető s a tettes RR. most, a veszteség perczében, bizonyosan elevenen érezik,

mi sokszoros hálával, a szeretetnek és pietásnak mi szent emlékezetével tartozunk mi meghalt örökös főispánunknak.

A megyei institutio sokkal hatályosabb támasza ez ország szabadságának, mintsem hogy ne volnának irigyei, kik minden lépésnyi tért, melyet a megyei rendszer veszít, az országló hatalom nyereségének vélik, s inkább hajlongva ennek, mint szeretve amazt, e szerint cselekesznek. Innen van aztán, hogy sok testvér megyének egész élete hosszú időkön át nem egyéb, mint örökös szomorú harcz a főispánnal. A t. RR. meghalt nádorfőispánunk korából e szomorú harcz kellemetlenségeit nem ismerik. Ő dicsőségét s örömét a t. RR. jogainak nem csonkításában, hanem megőrzésében, méltányos kívánataik nem hatalomfitogtató visszautasításában, hanem teljesítésében, az idők súlyának, az előgördülő ütközési köveknek nem szaporításában, hanem elhárításában, legalább enyhítésében keresé, s mind közvetlen kormányzatában, mind kivált a legközelebbi legnehezebb időkben helyetteseinek választásában s választási módjában közöttünk mindég a békének, az egyetértésnek, a bizalomnak őrangyala volt. Avagy mutasson nekem a nemzet a megyei életre borúsan nehezült jelenkorban kivüle egy főispán életéből olyan tettet, minővel dicsőült főispánunk - a t. RR. értenek engem - csak a legújabb időben is Pest megye egéről a fenyegető borút elhárította!

Óh, bár tanulnának példáján mások! Mert ki volna azon vakmerő, a ki magáról hinni vagy állítani merné, hogy ő hívebb barátja és jobb tanácsadója a királynak, hívebb támasza az országló hatalomnak, mint volt e megyének

dicsőült főispánja - egyik király testvére, másiknak bátyja!
- és im e főispán soha sem vélte, hogy hasznos szolgálatot
tészen a királynak, ha vagy megtámadja a megye jogait,
vagy többség-vadászva pártszenvédelmek tusaiba
keveredve s kegyeit politikai rokon- s ellenszenvekhez
mérve, szór egyenetlenséget a RR. soraiba, hanem inkább
tettel, példával mutatta meg, hogy azon főispán szolgálja
legjobban királyát, ki pártok fölött áll s ezen állásában a
megye jogait, a megye szabadságát legvallásosabban
respektálja.

Ha egy megfoghatlan féltékenység, mely még a szeretet
nyilatkozványában is rémeket lát, midőn az önként s nem
parancsolatra keletkezik, a t. RR. szándékának útját nem
állja, agg nádorunk nem szállott volna sírba a nélkül, hogy
50 éves nádorságát a nemzet megünnepelné, - s a t. RR.
bizonyosan legelsők lesznek készségben s
közremunkálásban, ha a jövő országgyűlés a dicsőült
nádor emlékezetét ő hozzá s a nemzethez méltóan
megörökíteni akarandja. Most a halandóság
kikerülhetetlen csapása mellett egyéb alig van
tehetségünkben, mint hogy azon bánatot, melyet lelkünk
mélyében érzünk - a felolvasott felsőbb intézvény
értelmében - külső jelekkel is kimutassuk s tisztviselőinket
is hivatalos eljárásaiknál pecsétben s más egyebekben
hasznlóra utasítsuk, s egyszersmind: hogy szívünk őszinte
adóját, Pest megye Rendeinek őszinte fájdalmát,
jegyzőkönyvünkbe iktassuk, s főherczeg István ő
fenségéhez intézendő felírásban is kifejezzük.

Helyén lesz ez annyiival inkább t. RR., mert viszonyaink ő
fensége irányában - Istennek hála - akként alakulnak, hogy

a mint óhajtom, hogy ő fenségének felejtethetlen atyja elvesztése feletti méltó fájdalmában enyhítő vigasztalásul szolgáljon az, hogy bánatában az egész nemzet, Pest megye Rendei pedig kétszeresen osztoznak, úgy viszont Pest megye Rendei bizonyosan egy szívvel, lélekkel oly érzelemtől lelkesítvék, miszerint saját fájdalmuk enyhítő vigasztalását ő fenségében találnák.

Egy szeretett nádornak halála nem oly esemény, mely felett csak bánatot szabad érezni, itt az emberi szív gyászához a polgárkebel gondjai csatlakoznak, s ha nem csak saját meggyőződésemet kérdezem, hanem figyelmet vetek a népérzelem minden manifestációjára, melyeket úton-útfélen, köz- és magán helyeken tapasztalunk, tagadhatlan tény gyanánt állíthatom, miként a nemzetnek, különösen Pest megye Rendeinek egyetemes közkívánata: hogy István herczeg választassék az ország nádorává.

És én nem vonakodom kimondani, miként ezen közkívánatban van ugyan része a dicsőült atya iránti pietásnak, van része az emberi szív azon nemes hajlamának, miszerint ragaszkodását a szeretett atyáról a reményteljes örökösre örömet által viszi, de az István herczeg nádorsága iránti köz nemzeti óhajtás több, sokkal több, mint pusztán a hála és pietás kifolyása; sőt inkább a körülmények komoly megfontolására s a politikai okszerűség számbavételére alapított józan status-bölcsesség. Minekünk ez izgatott honban oly nádorra van szükségünk, ki a pártküzdelmek szenvedelmein felül és kívül állva, nem pártnak, hanem a nemzetnek embere legyen. Én ezen nádort István főherczegben reméllem, mind születési magas állásánál fogva, mely őt a

magánéleti sűrűlódásokon, a magánjogi nepoticus érdekek indulatain felül emeli, mind azon kegyeletes befolyásnál fogva, melyet oly atyának, minő az övé volt, emlékezete a kedélyes örökösre természetesen gyakorol, és kell gyakorolnia azon szívemelő tapasztalásnak, miszerint atyja sírjánál - hol a hízélgés megszűnik, mert semmit sem várhat többé - azt kell látnia, hogy ezen út az, melyen a nemzet szeretetét mind magának megnyernie, mind az uralkodóház iránt megtartania lehet. Nekünk oly nádorra van szükségünk, ki elég magas állású legyen, miszerint se annak ne legyen kitéve, hogy udvari intrigák engedelmessé eszközüvé törpíttessék, sem annak, hogyha ezzé törpülni nem akarna, elmellőztessék s befolyásában megbéníttassék: én ezen ohajtásom valósultának garantiáját István herczegben találok. Nekünk oly nádorra van szükségünk, ki, ha esküvel fogadandó tiszte szerint a trónusnál alkotmányunk védelmére kél, tettehez még csak árnyéka se férhessen azon gyanúsításnak, hogy midőn a magyart, a magyarnak alkotmányát, önállását, nemzetiségét védi, a dynastia érdeke ellen cselekednék, sőt kinek szava és személye már magában győző ok, magában garancia legyen, hogy ép azért védi az alkotmányt s ez ország nemzeti érdekeit, mert fejedelmének s a királyi háznak érdekeit szívén viseli. Én az ily nádort István herczegben találok. Nekünk oly nádorra van szükségünk, ki midőn ekként a pártok felett király és nemzet között közvetítő kapocs gyanánt áll, ez állásában szívvel-lélekkel magyar legyen. És István herczeg magyarnak született, magyarnak neveltetett, ő e honnak nem adoptiv polgára, ő e hazának született édes gyermeke, ki egy levegőn nőtt fel mivelünk, kit e hazához atyjának, anyjának sírja, atyja életének minden lépten

szemébe tűnő nyomdokai, bölcsőjébeni első szívdobbanása, gyermekkorának kedves emlékei, ifjúságának első eszmélete csatolnak. Neki nem lehet e nemzetet nem szeretnie! Nekünk oly nádorra van szükségünk, ki a szabadság közepette növekedve, a szabadságban rémképet nem lát és egy szabad nemzet eleven vérpezsgésében nem szaglál rendbontó féktelenséget. István herczeg közöttünk született, közöttünk nőtt fel, lelke ez újjászülető nemzet új életének szabad legében erősödött. A mit még ezen okok mellett egyéniségéről mondhatnék, tilt szerénysége, tilt önjellemem, mely élő emberről inkább keveset szól, hogysen hizelegni látszassék, de úgy gondolom, eleget mondék, miszerint motiválva véljem, hogy Pest megye Rendeinek nemcsak kegyeletből, hanem alapos okoknál fogva közkívánatuk: hogy István herczeg választassék országunk nádorává.

És ime itt van előttünk a legfelsőbb intézvény, miszerint tudósíttatunk, hogy ő felsége a király István főherczeg ő fenségét ideiglenes s a jövő országgyűlésen történendő nádorválasztásig Magyarországon királyi helytartójává s mint ilyet többek között ezen megye főispánjává is kinevezni méltóztatott.

Miután úgy a kir. helytartóság, mint az ahhoz kapcsolt hétszemélyes táblai elnökség, pestmegyei főispánság és jászkunok gróf birósága stb. törvény által állandóan és örökösen egyenesen a nádori méltósághoz van kötve, ha legkevesebb okot látnék azon hiedelemre, hogy ezen kinevezés által akár a nádori méltóság s ahhoz törvényesen kapcsolt tisztségek hatáskörének, akár pedig magának a

nádorválasztás körüli nemzeti jognak csorbítása vagy elmellőzése czéloztatik, el nem mulasztanám az iránti aggodalmamat kijelenteni.

De miután ő felsége nyíltan kimondja, hogy ezen kinevezést, mult históriai példák nyomán, csak ideiglenesen s a jövő országgyűléseni nádorválasztásig teszi, aggodalomra okot teljességgel nem látok, sőt teljesen meg vagyok nyugtatva, hogy ezen ideiglenes kinevezés a nádori méltóságot s nádorválasztási jogot nem sérti, nem sértheti és sérteni nem is akarja, s találok teljes megnyugtatót különösen abban is, hogy ő felsége ideiglenesen nem mást, mint egyenesen István főherczeget méltóztatott kinevezni, mert én ezen legfelsőbb intézvényt, az előadottak szerint, a legtávolabbról sem vehetem annak, mintha ő felsége a nádorválasztást vagy mellőzni, vagy megelőzni akarta volna, hanem veszem egyenesen annak a mi, t. i. hogy ő felsége a nemzet egyetemes óhaját megértette és kegyes figyelmére méltatá, s a dicsőült nádor halálát gyászoló s e gyász közben a jövőre iránt aggodó nemzetet sietett azon hajlandóságáról biztosításával megvigasztalni, hogy a minden jelekben csalhatatlanul nyilatkozó köz nemzeti akarattól a törvényes idő alatt megtartandó országgyűlésen kegyelmes kir. szentesítését nem fogja megtagadni.

És én, mint ellenzék embere, ki kötelességemnek ismerem a kormány eljárását mindig őrszemmel kísérni s ha meggyőződésem szerint törvénytelen vagy rosszat teszen, azt olyannak őszintén kijelenteni, hasonló őszinteséggel kötelességemnek tartom ily örömdetes alkalommal kinyilatkoztatni, nem csak hogy ez jól és helyesen történt,

hanem egyszersmind szíves elismeréssel azt is kimondani, hogy a nemzeti közohajtás iránt ezen ideiglenes intézkedésben tanúsított figyelemmel sok kétes gond és aggodalom lőn a nemzetről elhárítva.

És azért én fennebbi észrevételeim folytán ő felsége felolvasott kegyelmes intézvénnyét jegyzőkönyvileg örvendetes tudomásul vétetni kívánom s alázatos felírásban ő felségének úgy ezt, valamint azt is kijelentetni indítványozom, hogy Pest megye Rendei István főherczeget kívánván nádorul választani, ő felségének ezen ideiglenes intézkedésében a nemzeti közohajtás szíves készségű méltánylatát és annak biztosítását találják, hogy a nádorválasztó országgyűlés a törvényes idő alatt meg fog tartatni s ott ő felsége az István főherczeg választása mellett országosan is nyilatkozandó közakaratot királyi helybehagyásával szentesítendi.

Ezen alázatos indítványommal természetes kapcsolatban van, hogy cs. kir. főherczeg István ő fenségéhez hasonlóan felirjunk s remény- és bizalomteljesen kijelentsük: miként a szenvedett közös csapásnál kedves vigasztalásunkra szolgál, hogy azon ideiglenes viszonyban, melybe a nemzeti közohajtással találkozó legfelsőbb kinevezés következtében vele lépni szerencsénk van, megnyugtató zálogát találhatjuk annak, hogy ezen kedves viszony a legközelebbi országgyűlésen király és nemzet közös akaratával állandósíttatni fog. Egyszersmind úgy szívünk érzelmeivel, mint illem- és tisztelettel megegyezőnek vélem, hogy díszes küldöttség neveztessek, mely ő fenségét Budára érkeztekor, mihelyt a gyász körülményei

megengedik, üdvözlje s főispáni székének ünnepélyes elfoglalására felkérje.

Végezetül ő fenségének nádorrá választását a jövő országgyűlésre küldendő követeknek már most határozatilag utasításba adatni s ezen határozatainkról az ország törvényhatóságait - egyetértésüket kérve - körlevél által értesíttetni indítványozom.

III.

Beszéd 1848 július 11-én a
képviselőházban
a haderő megajánlása ügyében.

Uraim! (Felkiáltások: Üljön le!) Engedelmet kérek, majd ha ki fogok fáradni. Midőn a szószékre lépek, hogy önöket felhívjam, "mentsék meg a hazát!": e percznek irtózatoss nagyszerűsége szorítva hat le keblemre.

Ugy érzem magamat, mintha Isten kezembe adta volna a tárogatót, mely fölkiáltja a halottakat, hogy ha vétkesek, vagy gyöngék, örök halálba sülyedjenek; ha pedig van bennök életerő, örök életre ébredjenek. Uraim! így áll e perczben a nemzet önök kezében; és Isten kezökbe adta a mai határozattal a nemzet életét, de kezökbe adta a nemzet halálát is. Önök határozni fognak. De éppen, mert e percz ily nagyszerű, feltettem magamban, uraim! nem folyamodni az ékesszólás fegyveréhez.

Lehetetlen nem hinni, lehetetlen nem meggyőződve lennem, hogy bármiben különbözzenek is a vélemények e házban, a haza szent szeretete, a haza becsületének, a haza önállásának, a haza szabadságának olyan érzete, hogy azért utolsó csepp véré is kész a ház feladni: ez mindnyájunkkal közös. (Éljen!) És a hol ezen érzés közös, ott nem kell buzdítani, ott a hideg észnek kell az eszközök között választani csak.

Uraim! a haza veszélyben van. E szót elég volna tán száraz ridegen kimondanom; mert hiszen a homály a szabadság napjának felvirultával lehullott a nemzetről, és önök látják, miként áll a hon. Önök tudják, hogy az országban dispositiojukra levő sorkatonaságon kívül közel 12.000 önkéntes honvédsereg állíttatott. Önök tudják, hogy a törvényhatóságok föl voltak szólítva a nemzetőrségi seregek mobilisatiójára, miszerint legyen erő, mely képes legyen megvédeni a hont és megtorolni a bűnt odalent a széleken. És e felhívás a nemzetben viszhangra talált.

Ha a nemzet nem érezte volna, hogy veszély van, nem talált volna nála viszhangra. Ez maga elég mutatványa annak, hogy a veszélynek érzete közös. De én azért mégis úgy gondolom, hogy köteles vagyok önöknek, uraim, nagyobb szerű vonásokban csak - és ezúttal nem minden apró részleteiben - a haza állapotának némi rajzát előterjeszteni.

A mint a múlt országgyűlés széteszlott, és az első felelős magyar miniszterium hivatalába lépett, üres pénztárral, fegyver nélkül, honvéderő nélkül: lehetetlen volt mély fájdalommal nem éreznie a nemzet állapotának irtózatot

elhanyagoltságát. Én egyike voltam azon számosoknak, kik éveken keresztül figyelmeztették a hatalmat és figyelmeztették a nemzetet: legyen igazságos a nép iránt: mert majd késő lesz. Most ez egyszer talán még a hazafiúságnak közös érzete és a közös lelkesedés elháríthatja fejünkről a késő szót s annak egész súlyát.

De annyi bizonyos, hogy elkésett a nemzet és a hatalom az igazságosságban, s mivel ezen percz elkésett, azon percz, melyben először volt igazságos a nép iránt, bomlásnak indította a népvizonyokat. Ezen viszonyok közt vettük át a kormányt, megtámadtatta árulás, pártütés, reactionális mozgalmak és mindazon szenvedélyek által, melyeket átkos örökségül hagyott reánk Metternich politikája. Alig voltunk a kormányban, sőt még csak össze sem jöhettünk mindnyájan, már a leghitelesebb tudósításokat vettük arról, hogy a pánszláv mozgalmak a felvidéket nyílt lázadásba borítani szándékoznak nemcsak, hanem a napot is kitűzték már, mikor törjön az ki Selmeczen. Nagyobbyszerű vonásokban akarok csak szólani, azért itt megállapodom és egyedül annyit mondok, hogy a felföld nyugodtan van. De ezen nyugalom nem a biztosságnak nyugalma, és meglehet, sőt valószínű, hogy ez tűz, mely a hamu alatt lappang.

Az ország közepén maga azon magyar faj között is, - mely életrevalóságát amott a Drávavonalnál és az ó-kéri tábor táján minden nap mutatja, - nehéz volt a népnek a hosszas szolgaság után megbarátkozni a szabadság eszméjével, és magát tájékoztatni annak első viszonyai közt: mert nem hiányoztak bujtogatók, kik a népben aggodalmat költöttek, még azon nem mondom adományok, hanem igazságok

íránt is, melyeket nekik a mult országgyűlés megadott. Kilencz hét mult el azóta: az ország belje nyugodt, s a magyar faj áldozatra kész, önkényt s nem kényszerítve viszi életét oda, hova felszólíttatik.

Horvátország nyílt pártütésben van. Sok évek folytak le azóta, uraim! mióta e hazában nem egy, nem két ember figyelmezteté a hatalmat, hogy midőn az illir bujtotgatásokat szítogatja - szítogatja mondom, nemcsak elnézi - oly kígyót táplál keblében, mely az uralkodóháznak vesztét fogja maga után következtetni. Azt gondolták azon urak ott lent, hogy mivel a lázas állapot, melyben Európa van, megingatta az országnak minden oszlopait a fönlevő viszonyokra nézve, már most nyílt pártütésben törhetnek ki büntetlenül. Én, uraim! ha e pártütésre a magyar valamely alapos okot szolgáltatott volna, e perczen is, nem tekintve azt, hogy pártütés van, arra szólítanám fel önöket: legyenek Horvátország íránt igazságosak, és így igazságosak lévén, nem fegyverrel, hanem az igazság szent szavával, annak megadásával csillapítsák le a lázadást.

Igy lévén lelkesítve, kötelesnek érzem magamat egy futó pillanatot vetni Horvátországnak Magyarország irányábani viszonyaira. Önök előtt tudva van, uraim! hogy a nemzet még azon időben is, mikor különösen kegyelt kiváltságosoknak osztotta csak a maga jogait, Horvátországot minden jogokban részesítette. Nem volt e nemzetnek Árpád korától egy joga sem, melyet, mióta Horvátország velünk kapcsolatban van, vele a nemzet meg ne osztott volna testvériesen (Igaz!); és nemcsak, de midőn megosztott vele minden jogot, adott még azonkívül e

nemzetnek, magunknak terhére, különös kiváltságokat. Azt látom a historiában, uraim! hogy egy nagy birodalomnak egyes része nem részesül a közös jogokban, mint Írland nem mindenben, mivel Anglia bír; de, hogy egy nemzet tömege, a nemzetnek nagyobb része önmagát tagadja ki jogokból egy bizonyos kevesebbiségnek kedvéért, ezen nagylelkűségre példát csak Magyarhon adott a horvátok irányában. (Igaz!)

Tehát hol az ok a múltban, minél fogva, habár a haza megmentésére fegyvert fogunk is kezünkbe, szívéünkben érezni lennének kénytelenek, hogy a pártütést mi provokáltuk? A múltban erre ok nincs. Vagy talán a legközelebbi országgyűlés, mely új aerát nyitott e nemzet életében, tett változtatást a régi viszonyokon? Azt mondom: nem.

A mely jogokat kivíttunk magunknak, nekik is kivíttunk; a mely szabadságot a népnek megadott a hatalom s az országgyűlés, Horvátország népének is megadta; a mely kármentesítést az itteni nemességnek resolvált Magyarország, a maga erszényének rovására resolválta Horvátországnak is, mert a parányi ország nem bírja kármentesítését elvállalni; - és a hol nemzetiség tekintetében, nem jól felfogva bár és hibásan képzelve, de mégis aggodalom volt, annak megnyugtatóására hatott, midőn kimondotta a múlt országgyűlés, hogy a horvátoknak közéletükben, saját hazájukban, saját törvényhatóságaikban, saját nyelvükkel, saját szabályaik következtében is élni tökéletes joguk van, s így a törvényhozás municipális jogaikat nemcsak nem csorbította, sőt gyarapította.

Van-e magasztosabb jog, mint a képviselők választásáról rendelkezni, a mely képviselők hivatva vannak törvényt szabni, szabadságot adni, védeni az országot? És az országgyűlés azt mondotta: ti horvát barátaink! magatok oszszátok fel, miképen válaszzátok képviselőiteket. Ez által állását és ezen municipális körben nemzeti önállását Horvátországnak a mult országgyűlés elismerte. Tehát ha a multban nem volt ok, mely ezen pártütésnek a természeti jognál fogva valamely szint adhasson, a mult országgyűlésnek cselekvényei okot bizonyosan nem szolgáltattak.

Avagy talán a miniszterium? Mi egy lépést tettünk, uraim! a miért önöknek felelősek vagyunk. Ha sikerült volna e lépéssel lecsillapítani a fellázadt kedélyeket, örömmre szolgált volna azt megemlíteni; így csak azon érzéssel említem meg, hogy a miniszterium némi részben túlment a törvényen; hanem túlment azért, mert lehetetlennek látta el nem fogadni a törvény természetes következményeit. - Ha az országgyűlés elismerte azt, hogy a horvátoknak beldolgaikat saját nyelvükön folytatniok joguk van, a miniszterium a körülmények szerint hivatva érezte magát arra, hogy nemzetiségüknek elismerését a kormánynyali érintkezésekbe is vegye be, és ismerje el, midőn azt határozta, hogy velük magyar nyelven és a magyar nyelv mellé egyszersmind az ő nyelvükre fordításban levelez és intézkedéseit úgy küldi hozzájuk.

A horvátok a báni hatalomban igen nagy súlyt helyeznek. A mult országgyűlés ezen báni hatalmat nemcsak sértetlenül hagyá, hanem annak egyszersmind az ország összes kormányzatábai befolyását biztosította, midőn

törvény által meghívta a bánt, hogy vegyen részt azon álladalmi tanácsban, mely a királyi helytartó körül a nemzet sorsa fölött intézkedik. És a miniszterium ennek következtében semmit sem tartott sürgetőbbnek, mint meghallgatni azon bánt, kit az igazságnak és szabadságnak ostora alatt leszállott hatalom, lételének utolsó perczében, átok gyanánt tolt nyakunkra, hogy megkisértse, vajjon nem lehetne-e a kárhozatos reactio ördögét visszaidézni?

A miniszterium egyáltalában nem vonakodott a bánt első perczben is felszólítani, foglalja el a székét István királyi helytartó álladalmi tanácsában s értekezzék a miniszterekkel arról, miképen lehetne Horvátországnak nyugalmit, békéjét s csendjét biztosítani, s mik Horvátországnak igazságos kívánatai, melyek teljesítésére, ha ez a minisztérium kezében van, késznek nyilatkozott, ha pedig nincs, késznek nyilatkozott arra, hogy önök előtt indítványt tegyen, és annak elfogadása tekintetében állását kérdésbe tegye. A bán nem jelent meg, makacsul visszautasította a felszólítást; pártütésre támaszkodván, s annak élére vetvén magát, a magyar koronátóli pronuciált elszakadásnak terén áll.

Nem tagadom, hogy Horvátországnak vannak sok részletes sérelmei, melyek mai napig sincsenek orvosolva; de azokat nem a miniszterium, nem a nemzet okozta; ezen sérelmek hagyomány gyanánt maradtak reánk a mult kormánytól; a nemzet pedig ezen sérelmeket magáévá tette minden időben, és mindent elkövetett orvoslásukért, épen úgy mint saját sérelmei tárgyában. És az bizonyosan egyike volt a felszólítás okának, miérthogy Jellasicot, mint ő felsége által akkoriban kinevezve volt bánt

felszólítottuk, hogy érintkezésbe tegye magát a miniszteriummal, hogy rögtön intézkedhessünk a sérelmek megszüntetése iránt; mert a miniszterium felhatalmazva, de kötelesnek is érezte magát arra, hogy a hol a törvény sértve van, azt a maga épségébe visszahelyezze. De a bán annak, hogy a horvátoknak az 1845-iki tartománygyűlésből ő felségéhez felterjesztett kívánataira nézve a miniszterium határozata velök közölhető lett volna, még csak lehetőségét is pártütéssel vágta el.

És mégis mindezen viszonyok közt, midőn a miniszterium nem tájékozhatta magát a körülményekben, nem mulasztott el semmit, mit Horvátország és a határszéleknek megnyugtására czélszerűnek vélt. A határőrvidékek képviseleti joggal ruháztattak fel a mult országgyűlés által: - nyertek tehát egy oly jogot, melylyel nem birtak soha, mióta a határőrvidék áll.

A miniszterium annak valóítására nézve nemcsak, megtette az intézkedéseket, melyek hatalmában állottak, hanem egyszersmind keresve kereste az alkalmat, mit tehessen azon népségnek megnyugtására, és b. Hrabovszki főhadparancsnokot, mint királyi biztost megbizta és felhatalmazta arra, hogy a határőrvidékeknek a föld tulajdonát adja meg, mint meg van adva a magyar földön lakó úrbéri jobbágyoknak; felhatalmazta arra, hogy a robotokat, melyek ott az álladalom irányában fennállottak, törölje el; felhatalmazta arra, hogy az iparnak, kereskedésnek, művészetnek üzésére szabadságot adjon, melylyel eddig nem birtak; felhatalmazta arra, hogy a szabad költözködést mindenkép könnyítse, s

egyszersmind felhívta arra, hogy a nép maga, községenként vagy kerületenként önköréből válasszon embereket, kik ide feljövén, tájékozzák a miniszteriumot, s tolmácsolják előtte a nép ottani kívánságait, arra a célra, hogy ha volna még valami, mit ezenkívül még számukra jogszerűen adni lehet, azt a miniszterium nyomban megadhassa. S ezen elcsábított szerencsétlen emberek pártütéssel, lázadással feleltek, úgy hogy azon jótéteményeknek valószínűsítésére sem lehetett alkalom, melyeket a minisztérium hetek előtt megadni elhatározott.

A nemzetiségről már szólottam. A többek közt egyike volt azon vidékek sérelmeinek, hogy a tengeri sóval élő szávai rész a drága istriai sót kénytelen vásárlani, s a sicíliai sónak behozatala meg nem engedtetik. Fiumének ez régi kívánsága volt, s az országgyűlés előtt gyakran ismételte. Megengedtük a sicíliai só behozatalát, és annak árát tetemesen leszállítottuk.

Szóval: egyáltalában el semmit sem mulasztottunk, mit a kedélyek megnyugtására tennünk lehetett, tennünk a nemzet szabadsága és jogainak határáig lehetett. Mi tehát, uraim, a horvát pártütést sem a miniszterium, sem a nemzet részéről legkevesebb ok által is provokálnak el nem ismerjük. Ha egy nép kevesli a szabadságot, melylyel bír, és többnek kivívására ragad fegyvert, kétes játékot űz bár, - mert az ily fegyvernek két éle van - de tettét meg tudom fogni; ám mikor azt mondja valamely nép: nekem sok a te szabadságod, nekem nem kell, a mit adsz, hanem megyek görbülni a régi absolutizmus járma alá, - ezt megfogni nem tudom.

Pedig a dolog körülbelül így áll; mert ugynevezett petitiójukban, melyet a zágrábi conventiculumból ő felségéhez felküldöttek, egyenesen azt kérik, hogy el akarnak Magyarországtól szakadni, nem avégett, hogy önállók és egészen elszakadt független nemzet legyenek, hanem hogy magukat az ausztriai miniszterium alá vessék. Ez, uraim! a hajdani Vendée szerepe, melyet részünkről a terrorizmus nem provokált, hanem mely megszületett, mert a fejedelem iránti affectált hűség leple alatt reactionális ármánykodás létezik. Kérem én: hűség jele-e, nem akarni tartozni a magyar koronához, mely mint symboluma ez ország népeinek, ő felségének és dynastiájának e perczben nem csak legerősebb támasza, de mondhatom egyedüli biztos támasza? (Helyeslés.)

Avagy a hűség jele-e, nem akarni engedelmeskedni a magyar miniszteriumnak, hanem akarni engedelmeskedni az ausztriai miniszteriumnak, mely erőtlenségében az *aulától* veszi parancsait, mely annyi erővel sem bír, hogy urát királyát ősi várában meg tudta volna védeni, hogy földönfutóvá ne legyen? (Kitörő helyeslés.) Kérem én: nem nagyobb hűség-e, a magyar koronától függni, azon koronától, mely mint symboluma ezen országnak, azon perczben, midőn a bécsi miniszterium gyáva gyengesége miatt fejedelmünk ősi várát elhagyja, nem élt vissza a perczzel arra, hogy elszakítsa a kapsot, mely közte és az ősi várából kiűzött fejedelem közt van, hanem egy szívvel lélekkel felkérte a királyt: "jőjj ide közünkbe, támaszkodjál személyesen hűségünkre, mi megvédünk a pokol ellen is." (Zajos "éljen!")

Vagy nagyobb hűség talán azon bécsi miniszteriumtól akarni függeni, mely ha volna, - mert most nincs - és megkérdeztetnék: ki hát tulajdonképen a te urad, kitől veszed a parancsot, a császártól-e? a bécsi birodalmi országgyűléstől-e? vagy pedig a frankfurti Reichsverwesertől? e kérdésekre nem tudna felelni; ki azt sem tudja, hogy fejedelme alá lesz-e vetve a frankfurti gyűlésnek, és be fog-e olvadni Ausztria a nagy Németországba, vagy a kis Bécs fogja absorbeálni a nagy Németországot? És ők azt mondják, hogy a hűség érzeténél fogva rebellálnak V. Ferdinánd ellen. (Kaczagnak.)

Azonban őszintén megvallom, miként én a szabadság érzetének a tömegre nézve oly erős hatását hiszem, miszerint lehetetlen meg nem győződnöm, hogy maga ezen affektált hűség is még affectatióban is csak pusztá ürügy, melylyel más czélok fedeztetnek a vezérek részéről; fedeztetik a reactionális mozgalom; más részről pedig kapcsolatban van ezen eszme az ausztriai birodalomnak szláv alaprai állításával.

Azt mondják: Bécsbe fogunk követeket küldeni, csinálni fogunk a szláv elemnek többséget; Ausztria megszűnik német birodalom lenni, s majd a csehek alól a szláv déli birodalom fogja felütni fejét. Ez kétes játék; majd határoz felette alkalmasint Európa, mert ha mi nem birunk vele, európai kérdéssé válik; de annyi bizonyos, hogy ezen combináció, ha húz valamit maga után, az ausztriai háznak vesztét huzza maga után. Erről nincs kétség.

Elmondottam, uraim! önök előtt, mit tettünk a horvát nemzet irányában a megnyugtatóra. Még egy lépés van, melyet említenem kell. Azt láttuk minden jelekből, hogyha István főherceg nádor és királyi helytartó parancsol és a magyar minisztérium rendelkezik, ezen parancsok és rendeletek ellenében pártot ütnek, és azt mondják: mi a fejedelem nevében nem engedelmességek. És mivel ezt tapasztalók, kötelességünknek tartottuk megkérdezni a királyt, nyíltan, őszintén, - hiszen nincs terrorizmus alatt, mert Innsbruckban van hű tiroljai között, - adja tudtára a népeknek, mi hát az ő királyi akaratja? Ő felsége nyíltan, őszintén tudtára adta népeinek, a mit vallásosságától úgy, mint a törvény iránt tartozó kötelességétől várni lehetett.

És midőn ő felségének ezen parancsai hozzájuk érkeztek, mit mondtak? "Ez nem a király akaratja, a terroristikus magyar minisztérium kényszerítette a királyt oly szavak mondására, melyeket ő nem értett." Ezt mi tapasztalva, azt gondolók, hogy meg kell kíséreni, mikép ezen ürügy minden alapja elvágassék; ugyanazért kéréssel járultunk ő felségéhez, hogy miután Jellasich és párthívei nemcsak a hajdan hatalomban volt, most pedig a megbukott camarilla körébe tartozóknak titkos szítogatására hivatkoznak, hanem még a dynastia némely tagjairól is azt mondják, mintha kedves volna előttük a pártütés, méltóztassék a dynasztiának egyik tagját, - kit nem gyanúsíthatnak úgy, mint István főherceget, kire azt fogják, hogy a király hatalmát segítette megtörni, - Zágrábba küldeni, hogy mondja meg a népeknek élőszóval, miként az, mit a fejedelem- és dynasztiára mondanak, rágalom és hogy ő felségének az az akaratja, mit a június 10-iki manifestumában proclamált, melyben Jellasichot minden

hivatalától felfüggeszté, a horvátországi pártütést felségsértésnek nyilatkoztatta, és báró Hrabovszkyt megbízta arra, hogy törvényes intézkedéseit, ellenökbe, ha kell, fegyverrel is vigye keresztül.

Ő felsége János főherceget méltóztatott e tekintetben intermediációra megkérni. János főherceg, mint tudva van a ház előtt, időközben ausztriai birodalombeli császári képviselővé lévén kinevezve, erre támaszkodva, midőn kijelenté, hogy a kiegyenlítésnek megkísértését szívesen elvállalja, azt, hogy jelen körülmények közt Horvátországba menjen, lehetetlenségnek nyilatkoztatta. Mi ő felségének nem késtünk kijelenteni, miképen vélekedésünk szerint ő felsége sikeres eljárásának basisa és indulópontja épen az, hogy Horvátországban a dynastiának oly tagja, minő ő, élőszóval világosítsa fel, hogy a dynastia és a fejedelem valósággal pártütésnek nyilatkoztatta a horvátországi mozgalmakat.

És kinyilatkoztattuk, miszerint kételkedünk, hogy a kiegyenlítési eljárásnak sikere lehessen, ha ezen első alapot elmellőzi; de kinyilatkoztattuk másodszor azt is, miképen mi Horvátországnak, legyen az bár pártütésben, oly állását, mintha önálló ország, önálló hatalommal alkudnék, el nem ismerjük. Mi Horvátország irányában minden méltányos és igazságos kívánatokra hajolni készek vagyunk; de Jellasich nem áll al-pari a magyar királylyal. A magyar király megbocsáthat, de Jellasich szerepe az engedelmesség. (Helyeslés.)

Azért kinyilatkoztattuk, miként mi a horvátországi viszonyok kiegyenlítésében azon utat látjuk

legcélyszerűbbnek és legsikeresebbnek, ha ő fensége a maga részéről is közbenjárni méltóztatnék, Horvátországban a tartományi gyűlést megtartván; hogy véleményök tökéletes szabadságával nyilatkozhassanak a horvátok, rendezzék el a követválasztást, küldjenek ide képviselőket, s azok által terjesszék elő kívánataikat, melyeket, - és ehhez állásunkat is kötjük - ha kívánságaik méltányosak és igazságosak lesznek, a magyar nemzet nem fog késni teljesíteni; ha pedig nem teljesítené, mi készek vagyunk lelépni.

És ha más kívánságai lesznek a törvényesen tartott tartományi gyűlésnek, melyeknek törvény, jog és igazság szerinti teljesítésére maga a kormány is hatalommal bír: azokat terjesszék fel a kormánynak és a kormány irántok nyilatkozni fog. Ő fensége János főherczeg a német birodalom Reichsverweserévé neveztetvén, talán épen tegnapelőtt, - ha jól tudom a napot, - Frankfurtba utazott; néhány nap múlva visszajő, s akkor meg fogjuk látni, vajjon az ezen alaponi kiegyenlítésnek sikere lehet-e, vagy nem? De a horvátoknak azon kívánságát, hogy ha kiegyenlítésről van szó, Magyarország részéről minden hadi készülétek szüntessenek meg, indignato pectore vetettük vissza magunktól, s kötelességünknek tartottuk kijelenteni, hogy jöjjön bár, a mi jönni akar, a magyar készülni fog, a kormány is készül minden erejével, s azért hitta össze az országgyűlést, hogy annál nagyobb erővel készüljön.

Nem volna tanácsos, de önök sem fogják kívánni, hogy tábláját mutassam elő számszerint azon erőnek, mely az erélyes és a ház hálájára érdemes Csányi biztos

intézkedése alatt a Dráva partjánál annyit mutathat, hogy valóban tekintélyes erő, és a horvát lázadók, kik régóta szeretnének spekulálni a szép magyar föld kenyerére s borára, e perczig Magyarországnak földét megtámadni nem merték, nem is merhették a nélkül, hogy visszaverettek volna, mind a mellett, hogy szerkezetöknél fogva a múltból, fegyveresen készen voltak, nekünk pedig még csak készülni kell.

A másik dolog ott lent a szerb lázadás.

Mi az okokat illeti: erről uraim! nincs mit mondani; mert itt a dialektikára nem nyílik többé tér. Magyarországnak különböző népek laknak, de a ki Magyarország belsejében külön országot akar alkotni, az oly lázító, oly pártütő, kinek statáriummal kell felelni. (Tetszés, helyeslés.)

Hanem, uraim! a polgárvér ontása még a bűnösöknél is nagy dolog; s azért a kormány tekintetbe vévén azt, hogy ily izgalmas és lázas korban, mint a melyben most vagyunk, az elcsábított tömegeket a polgárháború minden szerencsétlen iszonyaiba borítani, néhány nagyravágyó bűnösnek vétke miatt, oly cselekvés, melyet ha a hazáról elháríthatunk, megérdemeltük Istennek s embernek is helyeslését, e tekintetben sem akartunk semmit kísértetlenül hagyni. Azért, a mi kívánságok itt fennforoghattak, ezen kívánságok teljesítésére nézve intézkedtünk. De hiszen az ország integritásának sérelme nélkül már nem lehetett másként intézkedni, mint hogy azon vallásúak számára, kikhez a szerbek Magyarországon tartoznak, hijjuk össze azon congressust,

melyet a múlt kormány sok esztendőkön keresztül számukra össze nem hívott.

E részben megtörtént a rendelkezés, s Rajasics érsek jónak látta Karlovitzon egy gyűlést tartani, s ezt a szerb nemzet gyűlésének proclamálni. És itt a szomszéd Szerbiából rablási vágyból betört csoportok segítségével mondták ki, hogy ők nemzet s hoznak törvényeket, s állítanak pátriarchát, állítanak vojvodát. Bonyolódván odalent a viszonyok, királyi biztosok küldettek ki. A szerémi szláv vidékre báró Hrabovszky, mint pétervárad főparancsnok, kit éppen ezen állásánál fogva e célra legalkalmasabbnak kellett itélnünk; mert parancsnoka azon határőrvidéki ezredeknek, melyeknek felbujtogatására leginkább remélt támaszkodhatni a párttűtés.

A Dunáninneni vidékre kiküldöttük a temesi grófot s főispánt, Csernovics Pétert, egyrészt azért, mert személyessége s érzései iránt a múlt időkben is bizalommal viseltettünk; s másrészt azért, mert unokája azon Csernovics Arzennak, kihez, úgy hiszszük, a szerbek pietással szítnak. A bánáti vidéken Vukovics Szabbas temesi alispán működik, mint biztos. Mig ezeknek működésük tartana, mi iparkodtunk seregeinket egybegyűjteni: de seregeket, - erről többet itt nem szólhatok, - de biztos seregeket, mondom, Magyarországon a mostani körülmények közt, hirtelen összeteremteni nem könnyű dolog.

Azért úgy gondolom, hogy az országra nézve igen nagy nyereség lesz már az is, hogy ezen párttűző lázadás, mig minden iszonyaival elvonulna, csak az országot el ne

borítsa addig, míg elegendő erősek leszünk, mint a sas, reájok ütni s őket semmivé tenni.

Azon időközben, míg a seregek összevonathatnak, Csernovics Péter kir. biztos úr jónak látta a békéltetés eszközeit megkísérteni s érintkezésbe bocsátkozván a pártütés főnökeivel, oly egyezkedést kötött, mely a hírlapokból önök előtt tudva van és melynek tartalma az, hogy 10 napi fegyvernyugvás adatik, hogy azon idő alatt a főnök szétoszlattván a pártütő seregeket, őket a törvény iránti engedelmességre visszahozza.

Ezen fegyvernyugvás kötésének ideje július 4-én járt le, s ezen kötést a kir. biztos úr önfelelősségére tette. Ő ki volt küldve kir. biztosul, felhatalmazva arra, hogy minden szükséges eszközökkel a megzavart csendet állítsa helyre s úgy vélte, hogy azon eszköz a csend helyreállítására alkalmas lesz. E lépés olyan, mely talán azon lépések sorába tartozik, melyeknek helyeslése vagy kárhoztatása a sikerhez van kötve. Most e perczben tekintélyes erő van ott, egy ügyes, tapasztalt, bátor s vitéz hadvezérnek parancsnoksága alatt.

Az eljárási terv megállapítottát általa a helyszínen; közöltetett a hadminiszter úrral, ki azt végkép megállapította. Hogy mikép fog és mikép kell egy tábornoknak a harcz mezején eljárni, úgy gondolom, az ily strategicus terv nem a nyilvánosság elébe való, mert nem akarjuk, nem akarhatjuk visszaidézni azon kort, midőn Magyarország aljáni török táborozás harczai menetelét a bécsi Hofkriegsrath aluszékony pamlagon intézte s midőn elintézte, már megverettek odalent és ha meg nem

verettek, ez csak azért történt, mert volt egy híres hadvezér, ki a nyert parancsot zsebébe tette és a törököt megverte. (Tetszés.)

Egyet akarok még mondani. Azon hír kezd tegnapelőtt óta rebegni, mintha újabb fegyvernyugvás köttetett volna a lázadó szerbekkel. Én és az egész miniszterium erről általában semmit sem tudunk, s nem lehet hinnünk, hogy ha az való volna, róla tudósítva nem volnánk, de még sem mondhatom azt, hogy nincsen; de csak azt, hogy semmit nem tudunk róla, s utolsó leveleink, melyek július 6-ról szólnak, egyáltalában a fegyvernyugváról még csak említést sem tesznek.

Hanem van egy, uraim! mi a kebelnek fáj. Fáj az, hogy a pártütés szerte a vidékeken el lévén terjedve, imitt-amott egyes speczialis szerencsétlenség történik, mint ez történt Torontálmegye szélén Sz.-Mihályon. Erre csak annyit akarok megjegyezni, hogy ha egyszer egy vidék valahol lázadásban van, én a lázadás elnyomására megbízott emberek részéről a legnagyobb hibának venném, ha minden helységnek szalmafedelét, minden embernek biztosságát külön intézkedés tárgyává tevén, az által megoszlatnák az erőt, s az egész lázadás elnyomását bizonytalanná tennék. Minden lázadásnak megvan ezen szerencsétlensége. Az elvesztett életet Isten sem adja vissza; a kárt kipótolja azoknak vagyona, kik azt okozták; hanem azért, mert itt-ott egyes helyek felgyújtattak, nem lehet kívánni, hogy a tábor strategikus tervéből kimozduljon s ide-oda is vigyen egy századot s hagyja a római sánczokat észrevétlenül és a körül seregeit mindenünnen össze ne gyűjtse.

Én sajnálom, hogy ily szerencsétlenségek történtek, de azt nem lehet kívánni a minisztériumtól, hogy a sereget oszlassa fel, s hogy minden falut külön őrizzen meg. (Helyes.) Itt sem szólok arról, mennyi erőnk s katonánk van, hanem örömmel csak azt mondom, hogy reményemen s bizodalmamon túl fel tudott a magyar lelkesülni. Néhány évek előtt azt mondtam: "csak egy pontot adjon az Isten, melyre támaszkodva mondhattam, hogy a nemzet fel fog lelkesülni és nem desperálok jövődjé felett." Most meghagyta Isten érnem e perczet s im! nem esem kétségbe a nemzet jövődjé felett. (Zajos tetszés és tapsvihar.)

A harmadik, uraim! azon viszonyok közt, melyek fenforognak, az aldunai tartományok állapota. A mint minden nemzettől a világon megkövetelem a magyar irányában azt, hogy beldolgaiba ne avatkozzék, úgy a magyar is kétségtelenül azon tartományok beldolgaiba avatkozni nem akar. Erről tehát nem is szándéksom szólni, csak annyit mondok, hogy a Pruth szélén egy hatalmas orosz sereg áll, mely fordulhat jobbra, fordulhat balra, lehet irányunkban barátságos, lehet ellenséges, de mivel lehet ez, lehet amaz, a nemzetnek készülni kell. (Ugy van!)

Eddig még nem léptek be Oláhországba. Azonban a minisztérium részéről az orosz követség interpelláltatván, azt felelte, hogy korántsem a török hatalom elleni barátságtalan indulatból indította oda seregeit, hanem saját tartományai nyugalmanak oltalmára. Egyébiránt kinyilatkoztatja, hogy ha Oláh- s Moldvaországok kormánya által bejövételre felszólíttatnék, meg fogja tenni

azt, mert arra az adrianopoli békekötés által kötelezve van, - kinyilatkoztatván azt is, hogy a magyar nemzettel szomszédságos jó egyetértésben lenni kíván és Magyarország irányában semmi ellenséges lépést nem fog tenni mindaddig, míg a magyar nemzet kebelében valamely oly összecsoportozásokat s fegyvergyűjtéseket nem fogna látni, melyek által ő magát fenyegetve érezné.

Ez meglehet, uraim! arra vonatkozott, hogy a moldva- és oláhországi viszontagságok s események következtében némely odavaló egyének átmenekültek Erdélybe. Mi kötelességünknek tartottuk kijelenteni, miként a magyar nemzet vendégszerető készséggel tárja ki karjait minden üldözöttnek, minden menekvőnek, hanem azt nem fogja tűrni, hogy ezek visszaéljenek a vendégszeretettel az ország békéjének háborítására. (Tetszés. Helyeslés.)

Ez tehát a harmadik tényező. A negyedik a bosnyákországi szélek, hol a legújabb tudósítások szerint a bosnyákországi vezér 40 - 50.000-ből álló tábort gyűjtött össze, a mint állítatik a végett, hogy Szerbia ellenében felállítván, ennek nyugtalanságait figyelemmel kísérje, s legyen elég erős a porta érdekében akként fellépni, a mint kötelessége. Az egyik tábor Bányalukánál, a másik, - nem jut eszembe a hely neve, a hol felállítva van, - a harmadik a montenegróiak felé vonult. Történt, hogy a bosnyákországi ráják nagyobb számmal fegyveresen költöztek át Horvátországba, adván okul azt, hogy a török hatalom által nyomottak és üldöztettek, tehát mint menekvők jöttek át.

Nem lehet tagadni, hogy a török adminisztrációnak régi természete szerint, némi zsarolások s elnyomások fordulnak elő; de annyit mondhatok, hogy a porta részéről a keresztyén ráják irányában ellenséges lépés nem határozottatott, s így azok átjövetelét annak kell tulajdonítani, miként csak ürügyül hozták fel állítólagos elnyomatásukat, csakhogy átjöhessenek a zavarban s rablásban osztozhatni. És e perczig nincs semmi okunk arról kétkedni, miként a bosnyákországi seraskiernek a kordonon általi föllépése barátságos indulatból történt.

Vége, uraim! meg kell említenem Ausztria irányábani viszonyainkat. (Halljuk, halljuk.) Én igazságos akarván lenni, azt mondom, miként én természetesen meg tudom fogni, hogy a bécsi falakban létező hatalomnak fáj Magyarország felett nem rendelkezhetni többé.

De azért, mert valamely fájdalom természetes, nem minden fájdalom jogszerű; és még kevésbbé következik, hogy valamely fájdalom iránti könyörületességből egy nemzet a maga jogait megnyirbáltatni hajlandó legyen. (Nagy tetszés és éljenzés.) Igenis, uraim! megvannak, kétségtelenül megvannak azon mozgalmak, hogy ha egyebet nem, hát legalább a pénz- és hadügyi tárczát ismét a bécsi minisztérium számára visszaszerezni sikerüljön; mert hiszen a többi majd elkövetkezik. A kinek keze egy nemzet zsebében és kinek kezében egy nemzet fegyvere: az ezzel a nemzettel rendelkezik. (Igaz, igaz!) Összeköttetésben látszik nekem lenni ezzel a horvát mozgalom is, mert Jellasich azt nyilatkoztatta, hogy neki nem kell szabadság, hogy neki csak az kell, miként Magyarország had- és pénzügyi tárczája a bécsi

minisztériumra bizassék. És a legutóbbi perczekben, junius utolsó napjaiban lehullott egyszerre a fátyol, s a bécsi minisztérium jónak látta az ausztriai császár nevében megizenni a magyar király minisztériumának, hogy ha minden áron meg nem alkuszik a horvátokkal, fel fogja mondani ellenünkben a neutralitást. Ezzel az ausztriai császár a magyar királynak hadat izent. (Kaczaj.) Lehetnek önök, uraim! a minisztérium iránt ilyen vagy olyan véleménynyel, hanem azt hiszem, hogy annyi honfiúi szives becsületükre még számíthatunk, hogy ne kelljen hosszasán mutogatnunk, miként az ily intentiókra úgy feleltünk, mint a nemzet becsülete megkivánta. (Tapsvihar s általános helyeslés és hosszantartó éljenzés.)

Hanem épen, midőn ezen nota jött, s a miénk ment, ismét jött egy másik, hogy mily rettenetes ember a magyar pénzügyminiszter, hogy Jellasichnak nem akar pénzt adni. Mert természetes, hogy a mint Horvátország nyílt pártütésre lépett, azonnal a zágrábi hadiparancsnokságnak pénzt küldeni megszüntem; s nem érdemelném, hogy szívjam a levegőt, hanem megérdemelném, hogy szembe pökjön a nemzet, ha ellenségének pénzt adtam volna. (Általános tetszés és helyeslés.) Hanem azt mondták: micsoda szörnyű gondolat ez s a monarchia felforgatásairai törekvés; küldünk tehát mi 150.000 frtot - s küldtek is. (Gúny, kacaj.)

Ezen tett, uraim! nagyszerű boszankodásra, nemzeti haragra ébreszthetné e házat; de ne ébredjenek haragra, uraim! mert azon minisztérium, mely ily politikában kereste állását, nincs többé! Az aula elfújta! (Tetszés és nevetés.) S én reménylem azt, hogy akár mily tagokból

álljon is össze az új miniszterium, mely utána következik, az érezni fogja, hogyha csak az ausztriai császár iránt, - ki egyszersmind magyar király is - a hűség ösvényéről nem akar lelépni, miszerint a pártütők részére álljon ő is császára ellen, ezen politikát Magyarország irányában nem követheti a nélkül, hogy Magyarországot ne provokálja, oda dobni az ausztriai szövetséget és másokat keresni, hívebbeket. (Szűnni nem akaró éljenzés és taps.)

Nincsen semmi okom, uraim, neheztelést, vagy subsumtiót legkevésbé érezni az ausztriai nemzet iránt, neki csak erőt és kalauzt kívánok. Mindakettőnek még eddig híjával volt; a mit mondék, az az ausztriai volt miniszteriumot érdeklette; s remélem, hogy e szó meg fog hallatni Bécsben is, s nem maradand nyom nélkül.

Tehát az ausztriai viszonyok, imitt-amott az orosz hadsereg, mely még most békességes, ott állanak a szerb lázadók, a horvátországi pártütés, pánszlávisztikus agitátorok, s imitt-amott reactionális mozgalmacskák is, mikre nézve Pestmegyének érdemes alispánja s követe, ha specialitásokra ereszkedni kellene, hivatalos adatokat előterjeszthetne. Ezek együttevén képezik azt, minélfogva mondanom kell, hogy a nemzet veszélyben van, vagyis inkább veszélyben lesz, ha a nemzet magát el nem határozta élni. (Tetszés.) E szerint, uraim, hol és kiben keresik az ország biztosítékát: külszövetségekben talán?

Nem kicsinylem a külszövetségek fontosságát, sőt azt vélem, hogy kötelességeit mulasztaná a miniszterium, ha e tekintetben is mindent nem tenne, a mit a nemzet biztosítása megkíván. Hivatalba lépésünk első perczében

mindjárt a miniszterium az angol hatalommal érintkezésbe bocsátkozott, felvilágosítván őt arról, minek ellenkezőjét szerették sokan terjeszteni, mintha t. i. Magyarország valamely pártütés vagy revolúció útján csikarta volna ki a fejedelemtől jogait és szabadságait, - mondom, őt felvilágosítván arról, hogy urunk királyunkkal tökéletesen egy téren állunk; s felvilágosítottuk azon érdekekre nézve, melyek köztünk s közte, ha lefelé tekintünk a Dunán, közösek. És az angol hatalom részéről erre oly választ nyerénk, a minőt azon nemzet liberális gondolkozásától s egyszersmind a maga érdekeit józanul felfogni tudó politikájától reménylheténk. Azonban arról meg lehetünk győződve, hogy az angol ott és annyira s addig fog bennünket pártolni, mennyiben egyszersmind saját érdeke fogja megkivánni.

Franciaország - (Halljuk.) Én a francia nemzet iránt, mint a szabadság személyesítője iránt az ó-világban, legnagyobb rokonszenvvel viseltetem, de éltetemet az ő oltalmazásától vagy szövetségétől föltételezve látni nem akarom. Franciaország e perczen egy második 18-iki brumairet ér, Franciaország a dictaturának küszöbén áll. Meglehet, hogy ebből a világ egy más Washingtonát, de az is meglehet, hogy egy más Napoleont látand. De annyi mindenesetre igaz, hogy tanúság nekünk Franciaország arra, mikép nem minden láz szabadság érdekében történik, és hogy egy nemzet, midőn a szabadság kivívására törekedik, legkönnyebben jut a szolgaság jármába az által, ha túlhág a korlátokon. (Zajos taps és tetszés.)

Szomorú esemény oly nemzet körében, mint Franciaország, hogy Párizsban polgárok keze által

12.000 polgároknak vére ömlött; ilyentől Isten őrizzen! Egyébiránt akárminak alakuljanak is a francziaországi viszonyok, legyen azon férfiból, kit az isteni gondviselés most ezen nagy s dicső nemzetnek élére állított, egy második Washington, ki el tudja magától vetni a koronát, vagy egy második Napoleon, ki a népek szabadságán emelte fel dicsőségének templomát, annyi bizonyos, hogy Franciaország messze van. A francia sympathiákra támaszkodhatni. Lengyelország is csak sympathiára támaszkodott; a sympathia megvolt, de Lengyelország nincs többé. (Tetszés.)

A harmadik a Német-birodalom. Uraim! kimondom, mikép érzem annak természetes igazságát, hogy a magyar nemzet hivatva van a szabad német nemzettel és a német nemzet hivatva van a szabad magyar nemzettel szoros barátságos viszonyban élni és együtt állani őrt a nyugati civilisatio fölött. Ezen szempontból fogtuk fel a dolgot, midőn teendőink elsője közé számítottuk, hogy a mint Németország az egyesség felé a frankfurti gyűlés összehívása által lépést tett, azon érdemes honfiakat, kik közül egyet (az elnökre mutatva) most a tisztelt ház ezen polczra emelt, Frankfurtba küldöttük, hol ők a magyar nemzet iránt tartozó s e nemzet által meg is érdemlett tekintettel fogadtattak ugyan, de minthogy épen a frankfurti gyűlés az alakulás vajudásaiban volt, minthogy még nem jött ki a test a formából, melylyel eredménynyel lehetett volna vinni az érintkezést - ez csak a Reichsverweser megválasztása után az általa kinevezett miniszteriummal történhetik meg - egyik küldöttünk visszatért, a másik most is ott van, hogy azon perczen, melyben Németországon lesz kivel értekezni, azonnal

hivatalos érintkezésbe bocsátkozzék, szorosabb összefűzése iránt azon barátságnak, melyet köztünk és Némethon közt fennállani óhajtunk, de úgy, hogy jogaink-, önállásunk-, nemzeti szabadságunkból senkinek barátságáért és senkinek fenyegetése miatt egy hajszálnyit is engedjünk. (Harsány helyeslés.)

Tehát, mert a veszély nagy, vagy is inkább nagy lehet, ha elhárítására nem készülünk, mert minden szövetségi érintkezések mellett is élni nem fog azon nemzet, mint azon ember sem, kit nem saját életerejé tart fel, hanem csak másoknak gyámolítása: (Tetszés.)

Én, uraim! ezennel egy nagyszerű határozatra hívom fel önöket (Általános feszültség, harsány "halljuk!" felkiáltással), felhívom önöket ezen határozatra: mondják ki önök azt, hogy azon rendkívüli körülményeket, melyeknél fogva e hongyülés rendkívülileg is összehivatott, méltó tekintetbe vevén, a nemzet el van határozva koronájának, szabadságának, önállásának védelmére a legnagyobb áldozatokat is meghozni és hogy e tekintetben oly alkut, a mely a nemzetnek önállását s szabadságát legkevésbé is sérthetné, egyáltalában el nem fogad (Erélyes közfelkiáltások: "úgy van!"), hanem minden méltányos kívánságokat akárki irányában is örökké teljesíteni kész, miszerint békét eszközölhessen, ha lehet, vagy visszaverhesse a harczot, ha kell!! Felhatalmazza a kormányt arra, hogy a szükséghez képest 200.000 fegyverest állíthasson, vagyis a jelen disponibilis haderőt 200.000-re emelhesse s ezen első perczben 40.000 embert mindjárt kiállíthasson, és a többi a szerint s úgy, mint a szükség fogja kívánni. (Köztetszés.) 200.000 embernek

kiállítása, fegyverrel ellátása s évi tartása 42 millióba kerül, 40000 embernek kiállítása pedig 8-10 millióba kerül.

Én, uraim! elő fogom e háznak majd a következő napokban terjeszteni, midőn ez indítványom elfogadtatván, részletesen lesz tárgyalandó, pénzügyi tervemet, most előre kijelentvén, mikép eszem ágában sincs a nemzettől kívánni, hogy 42 milliónyi adót fizessen; hanem úgy gondolom, hogy annyi adót viseljen, a mennyit elbir a nemzet. S e részben előlegesen is örömmre válik kijelenteni, miként tervem, melyet előterjesztendek, oly adókulcsot foglal magában, mely azon erdélyi adókulccsal kombináltatván, mit Mária Terézia ezelőtt egy századdal megállapított, ennél kevesebb.

S ha elfogadtatik, s teszen a ház külön intézkedést, hogy a végrehajtás körében sikertelenül ne enyészszék el a nemzet képviselőinek áldozatkészsége, a nemzet meg fogja azt bírni nagy terheltség nélkül s meg fogja menteni az országot. De a mennyiben a hadierő kiállítására, mely a körülmények szerint szükséges leend, a kivetendett adók elegendők nem lennének: felhatalmazást fogok kérni arra, hogy hitel nyitassék a kormány számára azon határig, melyet a képviselők kiszabandnak; s azon határig vagy kölcsön, vagy papírpénz kibocsátása, vagy más pénzügyi munkálat által segítsen az ország szükségéin. (Helyeslés)

Uraim! én abban a vélekedésben vagyok, hogy azon határozattól, melyet a ház most indítványomra hozand, e nemzetnek jövődjéje függ nemcsak, hanem nagy részben

függ azon módtól is, miszerint a ház a határozatot hozni fogja. (Ugy van! Igaz!) És ez az egyik ok, uraim! miért nem akartam én e kérdést a válaszfelirat vitatkozásaiba idomítva látni. Azt hiszem, midőn egy nemzet minden oldalról fenyegettetik, de sejti, érzi a bizalmat, hogy meg tudja, meg akarja, meg fogja magát menteni: akkor a haza megmentésének kérdését soha semmi kérdéstől nem kell felfüggeszteni. (Zajos tetszés és éljenzés.)

Ha ma mi vagyunk e nemzet miniszterei, holnap mások lehetnek, ez mindegy, a nemzet ezzel a miniszteriummal, vagy másokkal kell, hogy megmentse a hazát; de hogy akár ez a miniszterium, akár a másik megmenthesse: a nemzetnek erőt kell teremtenie. Azért minden balmagyarázatok kikerülése végett egyenesen ünnepélyesen kérem, hogy midőn azt mondom: adja meg a képviselőház a 200.000 főnyi katonát, s az erre szükséges pénzerőnek előteremtését -

Kossuth itt pillanatnyira megszakítja beszédjét, s ekkor Nyári Pál a szónoklat varázsereje, a helyzet rendkívülisége által megkapatva, hirtelen felugrott helyéről s jobbát magasan esküre emelve, hangosan kiáltá: "Megadjuk!"

A visszafojtott keserv, aggodalom, lelkesedés, - mely Kossuth beszédje eddigi folyamán legfeljebb egy-egy helyeslésben nyilvánult - viharként tört ki most egyszerre. A haza szent szerelme megihleté az elméket és a szíveket. Mindnyájan felugráltak. És kipirult arczczal, a lelkesedés lángragyujtó hevével, kezeiket szintén esküre emelve zúgták: "Megadjuk! Megadjuk!" Kossuth szemeiben könny

csillant meg, s a meghatottságtól reszkető hangon folytatá:

Uraim! a mit mondani akartam, az, hogy ne vegyék a kérést a miniszterium részéről olyannak, mintha maga iránt bizalmat kívánna szavaztatni. Nem! a hazának megmentését akarta megszavaztatni.

Meg akartam kérni önöket, uraim, hogy ha van valahol a hazában egy sajgó kebel, mely orvoslásra, - ha van egy kívánság, mely kielégítésre vár: szenvedjen még egy kissé a sajgó kebel s várjon még egy kissé a kívánság; - ne függesszük fel ezektől azt, hogy megmentjük a hazát. (Zajosan kitörő helyeslés.)

Ezt akartam kérni, de önök fölállottak; s én - leborulok e nemzet nagysága előtt! Csak azt mondom: annyi energiát a kivitelben, mint a mennyi hazafiuságot tapasztaltam a megajánlásban, s Magyarországot a poklok kapui sem fogják megdönteni! (Szűnni nem akaró lelkesedés, helyeslés és éljenzés.)¹

IV.

Kiáltvány a néphez.

Atyámfiai! Véreim! Polgártársaim!

Az örökkévaló istennek nevében, ki az igazságot védi. és megbünteti az árulást, fegyverre szólítom fel a nemzetet: szegény magyar hazánk megvédésére.

A magyar nemzet háromszáz esztendőn át sokat szenvedett. Török és tatár dülta édes hazánk kebelét, és a királyok idegen gonosz tanácsosai, és a hazának háladatlan fiai sokszor elárulták e szegény nemzetet, de mióta isten e világot megteremtette, soha még oly ocsmány árulást nem hallott az embernek fia, mint a minővel most hazánkat meg akarják ölni a hitszegők.

Ha most a magyar nemzetnek minden fia, a ki csak karját birja, fel nem kél hazáját védeni, akkor kiirtanak saját hazádból, szegény magyar nép! Országodat, mit őseid vérrel szereztek, árulással szétدارabolják. A magyar földet, mit véres verejték közt míveltél s mit a magyar nemesség, a király gonosz tanácsosai daczára, szabaddá tett, rácz rablók és illyr pártütők közt osztják ki, s téged, szegény elárult magyar nép, ki fognak irtani az élő nemzetek sorából, hogy szegény hazádnak még csak neve se maradjon fenn.

Nem! ezt az örökkévaló isten nem engedheti. A magyar nemzet, melynek hűségéért, hosszas, türelmes szenvedéséért most ily alávaló hitszegéssel, ily rút hálátlansággal fizetnek, nem lehet oly gyáva, hogy védtelenül hajoljon meg a gyilkosok előtt és veszni hagyja szegény hazáját, zsákmányul a hitvány árulóknak.

Még a nyomorult féreg sem türi, ha lábbal tapodják. A magyar nép nem leszen, nem lehet gyávább a féregnél. A

ki nem akar hontalan vándor koldussá lenni, a kinek szívében a becsületnek, a hazafiságnak legkisebb szikrája ég, a ki nem akarja a szolgaságnak keserves bilincsét hordozni, a kinek nője, gyermeke van, a ki nem akarja apái sírját megfertőztetni, a ki nem akarja, hogy gyermekei megátkozzák, a ki szabadságot kíván e földön s üdvösséget vár a másvilágon: az *fel fog kelni* isten és a haza nevében, a rablókat, pártütőket semmivé tenni, és megboszulni a hitszegést, és Magyarország függetlenségét és a magyar nép törvényes szabadságát megvédeni.

Atyámfiái, hallgassátok meg szavaimat!

Én a nép javáért éltem, szenvedtem, cselekedtem egész életemben.

Én nektek igazat szólok, mintha isten előtt állanék.

A magyar nemzet 300 esztendő előtt ily feltétel alatt választott királyt, a most is uralkodó házból: hogy Magyarországot, mint szabad és független országot, saját törvényei szerint kormányoztatja.

Ilyen feltétel alatt engedte meg a magyar nemzet azt is, hogy a királyság firól fira örökségül szálljon.

Ily feltétel alatt szállott a korona a mostan uralkodó királyra is.

Tizennégy király megesküdött az örökkévaló istenre, hogy az ország szabadságát, az ország törvényeit meg fogja tartani.

De nekünk a királyi eskü semmit sem használt.

Mert a királyok - esküvel fogadott számtalan ígéreteik ellenére - mindig külföldön laktak, ott idegen tanácsosokkal vették magokat körül, a kik hazánkat nem szerették, a népet sanyargatták, törvényeinket lábbal taposták s Magyarországot minden szabadságából kivetköztették.

A nép fizette a terhes adót, tartotta az idegen katonát, ki miatt a szegény népek saját házában sem volt soha egy pillanatnyi nyugalma. De a keservesen fizetett adóból a nép javára soha egy fillér sem fordított. Soha a nép adójáról a király számot nem adatott. Legnagyobb részét a népek elnyomása végett tartott idegen katona emésztette fel; a többi pedig kiküldték Bécsbe, ott költötték el, s a népek örökös inséggel kellett küzdeni.

A ti fiaitokat, testvéreiteket elvitték katonának; de nem a végett, hogy szegény hazánkat az ellenségtől megoltalmazza, hanem a végett, hogy más nemzeteket a karjaitok közül kiragadott magyar katonák által járomban tartsanak és sanyargassanak, ép úgy mint titeket idegen katonák által járomban tartottak és sanyargattak.

És a nemzetnek soha senki számot nem adott, hogy hová fecsérték a magyar vitézeknek, a ti fiaitoknak vérének.

Idegen országokban veszték el legnagyobb részben, - s azon országok népeinek átka kísérte őket sirjokba; a kik pedig sok esztendő múlva haza kerültek, koldusok gyanánt tértek meg helységeikbe, s nem volt, a ki őket

szenvedéseikért megjutalmazza, a ki nekik egy keserves darab kenyeret adjon.

Ti robotoztatok, dézmát adtatok, úri székeknek voltatok alávetve, ki voltatok zárva a polgári szabadság minden malasztáiból, a föld, melyet véres verejtékkal műveltetek, nem nektek jövedelmezett; szolgák voltatok, mint szolga volt a föld, melyet műveltetek.

De a nemességnek igazságos része fel akart titeket törvény által szabadítani.

Én is egyike voltam azoknak, kik szabadságtokért küzdöttek sok esztendőök óta.

De a király idegen gonosz tanácsosai ellentállottak szabadságtoknak, sőt sokakat közülünk üldöztek, sanyargattak, tömlöczcel kínoztak azért, mert a szegény nép mellett bátran és hangosan mertünk szólani.

És mivel e szerint a nép maga ki volt rekesztve a szabadságból, - mi nem lehettünk elég erősek szegény hazánk szabadságát megoltalmazni.

És szegény elárult hazánk minden szabadságából kivetkőztetett. Olyan volt mint egy fejőstehén, melyet a külföldi gonosz tanácsosok számára hitszegő magyarok vérig fejtenek.

Szegény magyar hazánk inség, nyomorúság, szolgaság tanyájává lett.

Ez volt a régi keserves állapot, atyámfiai!

Végre az örökkévaló isten megsokallotta szenvedéseiteket, megszánta szegény magyar hazánk szenvedéseit.

A mult országgyűlésen még csak a nemesség hozott törvényeket; de a nemesség követei és a mágnsok között számosan valánk a magyar népnek igaz barátai.

Elhatároztuk: inkább meghalni, mintsem türni, hogy a magyar nép tovább is szolgaságban szenvedjen.

Elhatároztuk: szegény árva hazánk szabadságát visszaszerezni; de visszaszerezni nemcsak egyedül a nemesség számára, de az egész népnek számára.

A nagylelkű nemesség elhatározá a néppel minden szabadságát megosztani és a nép minden terheiben megosztolni.

És semmit sem kívánt a néptől egyebet, mint azt, hogy szeresse magyar hazánkat és segítsen azt árulók és zsarnokok ellen megvédelmezni.

Isten megáldotta igazságos küzdelmeinket.

Magyarország, Erdély, Horvát-, Tótország népeit szabaddá tettük.

Robotot, dézmát eltöröltünk. Az adófizetés terheiben megosztottunk. Az ország védelmének kötelességében

megosztottunk. És a népet minden alkotmányos szabadságnak részeseivé tettük.

Hogy pedig a népnek, az országnak ezen szabadságát idegen gonosz zsarnokok meg ne ronthassák, felelős ministeriumot alkottunk, valóságos nemzeti kormányt, mely oly emberekből álljon, kik a nemzet többségének bizodalmát bírják, kik a népnek barátai, kik annak javát, szabadságát szívből, lélekből előmozdítják.

És ezen nemzeti kormányt felelőssé tettük, hogy a nép s az ország szabadságát szentül megőrizze; a nép adóját a nép javára fordítsa; arról a nemzetnek számot adjon s a nemzet vérét nem másra, mint az ország védelmére fordítsa.

És hogy ezen felelős kormány hazafiúi kötelességének becsületesen megfeleljen, a népnek azon hatalmat adtuk, hogy válasszon képviselőket, kik a kormánytól számot vegyenek s a nép javára törvényeket hozzanak, melyek szerint a ministerium az országot kormányozni tartozzék.

Ezt tettük a mult országgyűlésen; ilyen törvényeket alkotánk. A királynak elibe terjesztettük és a király e törvényeket megerősítette és királyi esküjére szentül fogadta, hogy örökre meg fogja tartani.

Tette ezt a király szabad akaratból, tette esküvel erősített kötelessége szerint.

A szerencse ezen igazságos kívánságunkat csak annyiban segítette elő, hogy ekkoron a királyt nem vették körül

hajdani gonosz tanácsnokai, mert azokat a türelmét
vesztett bécsi nép akkoron elkergeté.

De alig mult el néhány hét, a magyarnak halálos
ellenségei, mint a kigyók, ismét összeseregelték a király
körül és összeesküdtek szegény magyar hazánk ellen,
összeesküdtek a magyar nép szabadságai ellen.

És ezen árulóknak az összeesküvés borzasztóan sikerült.

Mert a király e nyáron megbetegedvén, maga-magával
annyira tehetetlenné lett, hogy szegény hazánkat a
hitszegő tanácsosok a király nevében gyilkolnák meg.

Tudjátok hazámfiak! szegény hazánkat minő irtózatosszerencsétlenségbe sodorta immár az árulás.

A vad ráczokat, a rabló szerbeket a király nevében
lázították fel, a magyar nép kiirtására.

És irtják a magyar népet. Gyilkolják a férfiút, asszonyt,
gyermeket. Porrá égetik a magyar falukat s el akarják a
magyar nép földét foglalni.

A király nevében esküdött össze ellenünk a hazánkban
tanyázó idegen katonaság, melyet véres verejtékkel
fizettetek és tápláltatok.

A király nevében választották ki Jellasichot vezéreül a
szegény magyar nép ellen intézendő irtóháborúnak.

A király nevében lázították föl a horvátokat, kik velünk az ország minden közös szabadságaiban megosztottak, kiket mi, magyarok, testvéreinkül fogadánk, a kiknek még több szabadságot adtunk, mint a mennyivel magok a magyarok birtanak. Ők csak félannyi adót fizetnek, mint a magyarok; katonát nem tartanak, az ő földükről a kálvinista és lutheránus magyar vallása ki van rekesztve, mint a bélpoklos; nekik külön országgyűlésük is van, és saját nyelvükön szabadon intézik beldolgaikat.

Mindezen jótéteményeket pedig azzal hálálják meg, hogy a pártütő Jellasics vezérlete alatt mint vad ellenség rohanták meg országunkat, s rabolják, pusztítják a magyar népet.

A király nevében lázították fel a magyar ellen az oláhokat s a király nevében rohantak be a felföldre fegyveres cseh rablók, a tót népet fellázítani.

Szóval a király nevében van hazánk vérrel és lánggal minden oldalról elborítva.

És tódul a sok fegyveres rabló, a sok háladatlan áruló minden oldalról beljebb és beljebb a magyar népre, hogy őtet kipusztítsa a föld hátáról.

E pusztításnak pedig végczélja az: hogy visszaállítsák a régi keserves állapotot, fegyveres kézzel rontsák le a magyar szabadságot, melyre a király megesküdött, és a kit közülünk le nem gyilkolnak, azokat a régi szolgaságba, régi járomba, régi nyomorúságba visszataszítsák.

El vagyunk árulva minden oldalról.

Ha mink magunkat meg nem óvjuk, kiirtanak,
elpusztítanak, s nemzetünket kitörlik az élők sorából.

Védelmezd hát magad, szegény elárult magyar nép!
Védelmezd magad, ten tűzhelyedet, gyermekeidet,
feleségedet, elszántan, rettenthetlenül: mint a hogy
védelmeznéd magadat, midőn útonálló rablók támadnak
meg.

Ha véded magad: nincs mitől félned, mert veled isten és
az igazság.

De ha magadat nem védelmezed: az isten maga sem
védelmez meg.

Fel hát fegyverre, szegény elárult, de bátor magyar nép!

Kaszára, kapára, kinek mije van. Keljen föl tömegben a
magyar nép; ez megmenti magát és megmenti ez árva
hazát.

De ha fel nem kél, ha saját életét, vagyonát, hazáját gyáván
feladja: úgy én, ki a népért küzdöttem egész életemben,
mielőtt hazám elveszése felett szívem megszakadna, egy
átkot mondok, egy rettenetést, melynek minden szava
teljesedni fog:

A magyarnak neve e földön annyit fog tenni, mint a
szégyen és gyalázat neve;

a magyar nép megfertőzteti ősei szent emlékét és isten büntetésül azt fogja rá mondani: "veszsz, - bánom, hogy teremtettelek";

az isten el fogja e népet átkozni, hogy a levegő méreggé váljék, mikor beszívja; hogy kezei alatt a termő föld ne teremjen mást, mint hitvány kórót; hogy a forrásvíz bűzhödjék meg, midőn ajkához viszi; hogy bujdossék hontalanul a föld hátán; hiában kérje az alamizsna száraz kenyerét; meg fogja őt isten átkozni és alamizsna helyett arczul csapandja őt az idegen faj, és leszen saját hazájában egy vándor koldus, kit, mint a gazdátlan ebet, büntetlenül verend agyon bármily gazember; - az ebeket fogják reá uszítani, s olyanná leszen, mint a bélpoklos, a kit minden ember kikerül. Hiában imádkozandik istenhez! neki a vallás nem adand vigasztalást. Isten, kinek teremtését gyávasága által meggyalázta, nem bocsátandja meg bűneit sem ezen a világon, sem a másikon; a leány, kihez szemeit felemelendi, seprővel hajtandja el a küszöbről, mint a rühes állatot; neje utálattal köpend gyáva szemei közé, gyermekének első szava az lesz: hogy atyját megátkozza; és holt teste heverend eltemetetlenül, míg a vadállatok s az ég madarai megemésztendik.

A könyörület istene hárítsa el ez átkot mirólunk! De nem fogja másképp elhárítani, mint úgy: ha bátor karokkal megvédelmezték a szegény elárult magyar hazát.

Pest, 1848 szept. 23-ikán.

Kossuth Lajos.

1850 - 1866.

FELOLVASÁSOK ANGLIÁBAN.

Bevezetés.

Mialatt Magyarország kilencz év előtt amaz óriási küzdelmet vivta, melynek intézése nemzetem akaratából sorsosztályrészemül jutott: mi annyira el voltunk zárva a külvilágtól, hogy Angliába csak összefüggés nélküli töredékes értesítések juthattak hazám felől, s még a keveset is, a mi eljutott, gyakran ellenséges indulat férczelte össze, mely szándékosan eltorzította küzdelmünk jellemét s ügyünk tiszta fényére rossz akarattal homályt vetett.

Hanem az erkölcsi sejtelem (moral intuition) delejes láncza van hozzáfűzve a történelem nagy mozzanataihoz, - mi a jó és szabad emberek idegein rokonszenvet reszkettet végig, midőn a rokonszenv kiérdemlett. A népek ösztöneiben a jót a gonosztól megkülönböztető tapintat van, mely alig valaha csalatkozik.

A szeretet, a sziv ez édes bölcsesége által vezettetve, mély és általános érdeklődéssel kísérte Anglia népe a végzetek viharának változatait ama

távol országban, mely - az európai szabadság calvariája - ősi czimerében kettős keresztet visel, keresztet, a martyromság jelképét, de ha még van igazság a nap alatt: a feltámadását is.

Nem gondolom, hogy idegen küzdelem, melynél Anglia részes nem vala, oly általános érdeklődést keltett volna valaha ez országban, mint a minővel a mi harczunk találkozott, mindamellett is, hogy alapos és részrehajlatlan értesítések hiányában Nagy-Britannia népe alig képezhetett magának tiszta fogalmat ama véres válság valódi természete s érdeme felől.

Kilencz év mult el azóta, kilencz hosszú év, uram, elnök úr! Oh, én tudom, mennyire hosszú! Megvénültem e kilencz év alatt, a nappalok óráinak éber gondjai, az álmatlan éjek kinos hánykódásai között; és én tudom, - nem panaszkép mondom, mert a dolog természetes - én tudom, hogy a könyörületlen idő hideg érintése lelohasztotta a rokonszenvnek vidor lángjait.

Lelohasztotta, de el nem oltotta. Hagyják meg nekem a vigasztalást, hogy *nem oltotta el!* Engedjék hinnem, miként maga az, hogy engem meghivtanak felfrissíteni emlékezetükben szülőföldem keserves sorsának bús történetét, maga ez arra mutat, hogy a

rokonszenv szikrája még pislog a szivek rejtekeiben.

Hát ime eljöttem, engedve önök meghívásának. Eljöttem, hogy keresetlen szavakban száraz, de igaz tényeket adjak önöknek, nem ékesszólást; eljöttem, mert *van bennem valami, részben előérzet, részben számító észlelet, mely azt súgja nekem, hogy ideje felfrissíteni a közérdeklődést nemzetem iránt, felvilágosítva ügyének valódi jellemét, európai fontosságát s kilátásait.*

Két feladat áll előttem: vázlatát adni az 1848-49-iki események természetének, - s megegyezni az ármányos ámításokat, melyekkel ellenségeink, saját bűneiket palástolandók, a világ közvéleményét tévútra vezetni s rokonszenvét tőlünk elfordítani iparkodtak.

I.¹

A magyarok liberalitása a nem magyar fajú lakosok iránt.

Ellenségeink azzal ámígtatták s még folyvást ámítgatják a világot, hogy az utóbbi magyar szabadságharcz tulajdonkép csak fajharcz volt,

melyben mi magyarok mint uralkodó-faj szerepeltünk, mely a többi fajoknak úgy jogokban, mint nyelvben elnyomására törekedett.

Ez állítást a leghatározottabban koholmánynak nyilatkoztatom.

Legelőbb is, a mi a jogokat illeti: bátran ki merem hívni a világtörténelmet, mutasson nemzetet, mely annyira türelmes, igazságos és szabadelvű volt más fajok és nemzetiségek iránt, mint a minőknek magukat a magyarok bizonyították a legrégibb időktől folyvást mind e mai napig.

Már Szent István, Magyarország első keresztény királya, kinek uralkodása a folyó ezredév kezdetére (997-1038) esik, egyetlen fiához intézett hires politikai intelmeiben különös súlylyal ajánlotta a lehető legnagyobb szabadelvűséget országának más fajú lakosai iránt, s a legfigyelmesebb tekintetet nyelvük és szokásaik iránt, és ez intését még azon állítással is indokolta, hogy a nyelvegység gyöngévé teszi az országokat.

E nagyon is kérdésbe vonható állítás abban találja magyarázatát, hogy a szent király vallásos buzgalmának azon hevében, mely a neophiták sajátja, a magyarok egy tekintélyes részének ősi vallásukhoz ragaszkodása ellen idegenek segítségét

látta szükségesnek igénybe venni a keresztény vallás terjesztésére, mely a magyar nemzetet az európai államszervezet keretébe beleiktatta.

Hanem az tény, hogy ez ok elenyészett bár, az idegen fajok iránti szabadelvűség annyira a magyar politika vezérmaximája maradt minden következő időn át, miszerint nincs példa az egész világ történelmében, hogy faj, mely valaha államot alkotott, hasonló mértékben kizárta volna politikájából saját előnyére a jogok kizárólagosságának még csak gondolatját is, s a "*polgár*" fogalmat nagyobb mértékben tette volna függetlenné a *faj* fogalmától, mint a magyarok.

Közel ezer éve, hogy a magyar faj államot alapított Európában, ott ama területen, mely az ő megtelepedése előtt a népvándorlás rajköpűje volt, meg-megzavarva ülepedésében új Európa alakulását; ez államalapításhoz a magyarok szabadságszeretetet hoztak, s érettségüket a szabadságra oly intézvények szervezése által mutatták meg, melyeknek a haladó kor igényeibe belesimulni képes alapelvei expansivitásuknál fogva még ma is typicus becsűsel bírnak; még ma is *Szernek* (a "szervezés"-től = organisatio) neveztetik a hely, hol honalkotó őseink a IX. században alkotmányozó gyűlést tartottak, mely első ilyenmű gyűlés volt Európában, és határozottan